

# Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 500 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

## Losse beschouwingen betreffende de ontwikkeling van de administratieve en begrotingscontrole in de rijksdiensten, zoals zij werd gereorganiseerd bij het koninklijk besluit van 5 oktober 1961

Een aanzienlijk gedeelte der handelingen van de Uitvoerende Macht, is onderworpen aan de politieke controle van het Parlement, aan de juridische controle van de Raad van State en van de Hoven en Rechtbanken en aan de financiële controle van het Rekenhof. Ofschoon de Uitvoerende Macht deze diverse controles ondergaat, die door de Grondwet of de wetten toevertrouwd werden aan afzonderlijke instellingen, organiseerde ze zelfstandig door middel van koninklijke besluiten of ministeriële beschikkingen een administratieve en begrotingscontrole, die zich op zichzelf uitoefent en waaraan ze dus te allen tijde een einde kan maken. Deze controle betreft maatregelen van interne tucht, die voortvloeien uit het sedert 1919 algemeen aanvaard beginsel van het collegiaal bestuur van het land door de Ministerraad en de ervan afhangelende comités.

De grondslag voor de uitbouw van de administratieve en begrotingscontrole werd in België gelegd door de wetten van 20 juli 1921 en 10 juni 1922, die voor de eerste maal algemene regelen betreffende deze controle hebben gesteld.

Wat de begrotingscontrole betreft, hebben de voornoemde wetten de boekhouding van de vastgelegde kredieten ingevoerd in verband met de uitgaven voor leveringen en materieel, voor uitvoering van werken of vervoer, voor bezoldigingen en toelagen aan het rijkspersoneel en nadien voor de subsidies. Het visum van de door de Minister van Financiën aangestelde rekenplichtige is vereist vóór de uitvoering van de contracten en overeenkomsten voor leveringen, werken of vervoer. Op bestuurlijk gebied behoren alle verrichtingen in verband met het voorafgaande visum tot de diensten van de Minister van Financiën, die geleidelijk zijn uitgegroeid tot het Bestuur van de Begroting en de Controle op de Uitgaven. Om evenwel de actie van de Uitvoerende Macht niet overmatig te remmen, laat bedoelde wet de mogelijkheid open om ten aanzien van bepaalde uitgaven de bevoegde rekenplichtige, na beslissing van de Ministerraad, te verplichten het vereiste visum te verlenen, niettegenstaande de kredieten ontbreken of ontoereikend zijn.

Op te merken valt dat thans bij het Parlement een wetsontwerp aanhangig is dat de wetgeving op de Rijkscomptabiliteit grondig wijzigt en aanvult en dat reeds aangenomen werd door de Senaat. (1)

Anderzijds werden eveneens reglementaire maatregelen tot het inrichten van de begrotingscontrole getroffen : de oprichting van een Begrotingscomité (koninklijk besluit dd. 18 december 1930), de fusie, bij koninklijk besluit van 11 november 1936 van het in 1926 opgerichte Schatkistcomité met het Begrotingscomité van 1930 ; de instelling van het korps der Inspectie van Financiën (koninklijk besluit van 7 juni 1938).

De werking van het Begrotingscomité werd achtereenvolgens geregeld bij koninklijk besluit van 11 november 1936, het besluit van de Regent van 20 augustus 1946 en het besluit van de Regent van 15 december 1948, gewijzigd bij dit van 20 maart 1950. Met die besluiten werd telkens een stap verder gezet op de weg van de organisatie van de begrotingscontrole. Nu bestond reeds een bestendig werkend comité, opgericht in de Ministerraad en samengesteld uit de Eerste Minister, voorzitter, de Minister van Financiën en andere door de Koning aangewezen ministers. Het secretariaat van dit comité werd eveneens toevertrouwd aan de administratie van de begroting en van de controle der uitgaven.

Behalve voormelde officiële controle-lichamen werden ook, telkens als er zich plotselinge en acute moeilijkheden voordeden op begrotingsgebied of in verband met de financiering van de buitengewone begroting, officieuze en tijdelijke controlecomités opgericht : het Besnoeiingscomité (Comité de la Hâche), het beperkt ministerieel Schatkist-comité, enz.

Sedert 15 mei 1961 maakt het Comité voor Financiën en Begroting (nieuwe benaming) deel uit van het complex der 5 comités dat in de Ministerraad onder de afhankelijkheid van het Ministerieel Comité voor Economische en Sociale Coördinatie werd opgericht (koninklijk besluit van 2 juni 1961). Van het Comité voor Financiën en Begroting, dat wordt voorgezet door de eerste Minister, maken deel uit :

- de Minister van Financiën, ondervoorzitter,
- de Minister van Landsverdediging,
- de Minister van Economische Zaken en Energie,
- de Minister van Sociale Voorzorg,
- de Minister van Binnenlandse Zaken en van het Openbaar Ambt,
- de Minister, Adjunkt voor Financiën.

De grondslag van de administratieve controle werd insgelijks gelegd in de reeds genoemde wet van 20 juli 1921. Luidens artikel 6 van deze wet moet door de Minister van Financiën medeondertekend worden elke administratieve akte, die tot doel heeft nieuwe staatsbetrekkingen, zowel definitieve als tijdelijke, op te richten, of reglementen met betrekking op wedden en vergoedingen van het personeel te wijzigen. Deze wetsbepaling lijkt moeilijk overeen te brengen met ons grondwettelijk recht, aangezien de Koning, en niet de wetgever, de bevoegdheden van de Ministers bepaalt. Bedoeld art. 6 is het gevolg van een amendement uitgaande van het parlementair initiatief. Uit de parlementaire voorbereiding van de wet blijkt dat de maatregel veeleer was bedoeld, ingevolge een willekeurig veto van de Minister van Financiën, als een budgetair controlevoorschrift dan als een recht van inmenging van de Minister van Financiën, ten aanzien van de opportuniteit der voorgenomen wijzigingen in kaders, bezoldigingen en toelagen aan het personeel. De betrokken wetsbepaling werd reeds tijdens de eerste toepassingsjaren krachtig bestreden, zowel in het Bestuur als in het Parlement. Dhr. C. Huysmans diende op 19 april 1923 een wetsvoorstel in dat in feite het karakter had van een interpretatieve wet en de medeondertekening van de Minister van Financiën beperkte tot personeelsuitgaven die de in de begroting ingeschreven kredieten overschreden. De latere Minister van State ging uit van de overweging dat de nieuwe regeling tot gevolg had het misbruik van overschrijding der kredieten te vervangen door een ander misbruik, namelijk de onmogelijkheid de toegekende kredieten aan te wenden.

De opeenvolgende Ministers van Financiën hebben evenwel nooit enige beperking van hun medeondertekening willen erkennen, ofschoon hun stelling meermaals bestreden werd in de parlementaire commissies. Het verslag, namens de senaatscommissie voor Financiën door de heer Doutrepont uitgebracht over het ontwerp van bijkredieten over 1938, noemt het wetsvoorstel Huysmans stellig gegrond en in overeenstemming met de grondwettelijke voorschriften en met de geldende wetgeving. Zonder in deze controverse stelling te nemen moet men toch vaststellen dat de formaliteit van de medeondertekening, ingevoerd bij de wet van 1931, veel van haar betekenis heeft verloren sedert de oprichting van de Dienst van Algemeen Bestuur in 1939 en sedert de wet van 16 maart 1954 waarbij de medeondertekening voor de kaders en weddebesluiten der instellingen van openbaar nut toevertrouwd wordt aan de Minister die het algemeen bestuur in zijn bevoegdheid heeft. Op de merken is dat ook dit soort medeondertekening, beter gezegd: medevoordracht, niet door de wil van de regering werd ingesteld, maar voortvloeit uit een amendement van parlementair initiatief.

Vóór de oprichting van de Dienst van algemeen bestuur werd de administratieve controle, samen met de begrotingscontrole, alleen door de Minister van Financiën uitgeoefend. Sedert 1959 werden de bevoegdheden van de Minister van Financiën inzake administratieve controle overgedragen aan de Minister aan wie het Algemeen Bestuur behoort, achtereenvol-

gens: de Eerste Minister, de Minister van Begroting, de Minister van het Algemeen Bestuur en Pensioenen, opnieuw de Eerste Minister, de Minister-ondervoorzitter van de Kabintesaad, en tenslotte de Minister van Binnenlandse Zaken en van het Openbaar Ambt.

Luidens het koninklijk besluit van 30 maart 1939 werd een Dienst van Algemeen Bestuur opgericht bij de Diensten van de Eerste Minister. Hij had oorspronkelijk opdracht:

- elke maatregel voor te stellen met betrekking tot de administratieve organisatie der Rijksadministratie en haar statuut;
- de uitvoering daarvan te verzekeren en voor de coördinatie te zorgen. Wegens de geleidelijke uitbouw van de diensten enerzijds en krachtens de wet betreffende de controle van zekere instellingen van algemeen nut anderzijds werd die opdracht feitelijk uitgebreid tot de zogenaamde speciale korpsen, magistratuur, rijkswacht en tot de instellingen van algemeen nut. De dienst mag onderzoeken instellen in de verschillende ministeriële diensten, in samenwerking met de Inspectie van Financiën en de algemene diensten van de bevoegde ministeries.

\* \* \*

Ondanks de ver doorgedreven administratieve centralisatie en het bestaan van verschillende comités en diensten, heeft de praktijk uitgewezen dat het ganse systeem van de administratieve en budgetaire controle soepelheid en doelmatigheid miste. Vaak werd het Begrotingscomité overstelpt met tal van problemen van ondergeschikt belang (toekenning van geringe toelagen, het bepalen van criteria voor zekere tegemoetkomingen van rijkswege, enz.) Anderzijds werd het niet altijd geraadpleegd voor sommige belangrijke financiële beslissingen, met het gevolg dat het praktisch in de onmogelijkheid verkeerde de uitvoering van de begroting of de evolutie van de financiële politiek van nabij te volgen en er een doelmatige controle op uit te oefenen.

Begin 1959 ried het Comité der Secretarissen-Generaal, in het kader van de werkzaamheden der administratieve hervorming, een grondige studie aan om tot een vereenvoudigd en doeltreffend controlestelsel te komen. Te dien einde werd een Administratieve Commissie opgericht, die er evenwel niet in slaagde een voor de regering aanvaardbaar systeem uit te werken. De Secretarissen-Generaal waren namelijk voorstanders van een stelsel waarin de Inspectie van Financiën slechts bij de voorbereiding van de begroting zou tussenbeide komen; de uitvoering ervan zou aan dergelijk toezicht ontsnappen en op de uitgaven die konden gebeuren binnen de perken van het in de begroting opgenomen programma of in een programma dat na de stemming van de begroting door het Begrotingscomité zou goedgekeurd worden, zou de Minister van Financiën of de Minister tot wiens bevoegdheid het Algemeen Bestuur behoort, geen controle meer uitoefenen.

Deze laatste opvatting lag volkomen in de lijn van de vereenvoudigde procedure die bij de wet van 14 december 1960 werd ingevoerd met betrekking tot de administratieve controle op de kaders en de benoemingen van het onderwijzend, wetenschappelijk en gespecialiseerd personeel in de rijksuniversiteiten. Deze procedure heeft immers de tussenkomst van de administratieve controleinstanties, met inbegrip van de door de wet van 1921 ingevoerde medeondertekening, uitgeschakeld voor de personeelsuitgaven die geschieden binnen de perken van de goedgekeurde

kredieten. In feite heeft de regering, voor de genoemde bestuursaangelegenheden, het sedert 1923 ingevoerde stelsel opgegeven.

Om de gerezen moeilijkheden op te lossen werd een nieuwe commissie aangesteld die het vraagstuk andermaal aanpakte en wier werkzaamheden leidden tot het koninklijk besluit van 5 oktober 1961, dat alle vroegere besluiten opheft. Het zal voorzeker de heren Dequae en Tielemans, onderscheidelijk Minister en Minister-adjuvant van Financiën, als een grote verdienste worden aangerekend aan het bestaande ingewikkeld en ondoeltreffend systeem een einde te hebben gemaakt.

Ter gelegenheid van de bespreking, in de Senaatscommissie voor Financiën gehouden over het ontwerp van wet houdende de Rijksmiddelenbegroting en de begroting van de Buitengewone Ontvangsten voor het dienstjaar 1962, heeft de Minister van Financiën de draagwijdte toegelicht van de hervorming die door het besluit van 5 oktober 1961 werd ingevoerd.

Naar de Minister verklaarde beantwoordt deze hervorming in het bijzonder aan twee grote doelstellingen: enerzijds de doelmatigheid verhogen van de controle van het Comité van Financiën en Begroting, de Ministers van Financiën en van het Openbaar Ambt en de Inspectie van Financiën; anderzijds deze controle verlichten door een aantal betwistbare bemoeiingen achterwege te laten.

Er is niets veranderd inzake de voorbereiding van de begroting en van de begrotingswetten die erop berusten. Het Comité van Financiën en Begroting onderzoekt en coördineert de begrotingsvoorstellen van de verschillende departementen en keurt ze ten slotte goed. Voor de amendementen van minder belang en enkel in spoedeisende gevallen, kan de Minister van Financiën echter in de plaats van het Comité optreden, zoals trouwens nu reeds in de praktijk gebeurt.

Anders is het echter gesteld met de controle op de uitvoering van de begroting; hier wordt de rol van het Begrotingscomité aanzienlijk gewijzigd. Het Comité wordt in beginsel van elke automatische bemoeiing ontheven en houdt bijgevolg op een administratief kaderwerk te zijn, waarvan de tussenkomst trouwens dikwijls overbodig was en in de meeste gevallen de beslissingen vertraagde. Zijn vroegere bevoegdheden gaan over op de Minister van Financiën, die bijgevolg zelf de voorontwerpen van wetten, besluiten, beslissingen en zo meer zal mogen goedkeuren, zelfs indien de uitvoering ervan niet kan gebeuren binnen de perken van de bestaande kredieten of, indien zij een nieuw beginsel inhouden. Evenwel mag de Minister van Financiën — juist zoals zijn collega van het Openbaar Ambt ten aanzien van de administratieve zaken — om het even welk dossier aan het Begrotingscomité voorleggen, indien hij van mening is dat hij de verantwoordelijkheid van de voorgestelde maatregelen niet alleen moet dragen, hetgeen zeer dikwijls het geval zal zijn voor belangrijke zaken. Maar voor alle gewone dossiers zal niet meer het advies van het Begrotingscomité ingewonnen worden. Anderzijds zal het Begrotingscomité uitdrukkelijk belast worden met het voortdurend volgen van de uitvoering van de begroting en van de financiële toestand in het algemeen. Het zal geregeld ingelicht worden en aldus de nodige maatregelen kunnen voorschrijven wanneer de toestand dit vereist.

Terwijl de Minister van Financiën sommige vroegere bevoegdheden van het Begrotingscomité overneemt, wordt daarentegen zijn tussenkomst in minder belangrijke zaken, als b.v. subsidies van gering belang,

niet meer verplicht gesteld. Zijn tussenkomst wordt dus niet meer geveerd in al deze gevallen, maar hij zal beslissen telkens de Inspectie van Financiën geen gunstig advies meent te kunnen uitbrengen over de haar voorgelegde voorstellen.

De Inspectie van Financiën heeft dus op haar beurt grotere verantwoordelijkheid voor de zaken waarvoor geen instemming van de Minister van Financiën meer vereist is, en zij ziet zich anderzijds ontlast van het verplichte visum in een aantal bijzondere gevallen, wat niet belet dat zij het gebruik van de kredieten en de wenselijkheid van alle uitgaven verder zal kunnen nagaan.

Met deze vermindering van tussenkomst op verschillende niveaus wil men de organen van de administratieve begrotingscontrole de mogelijkheid verschaffen om zich veel beter dan vroeger aan de studie van de belangrijke dossiers te wijden en het onderzoek ter hand te nemen van de maatregelen die ertoe strekken de openbare uitgaven te verminderen of de doelmatigheid van de noodwendige uitgaven te verhogen. De inspecteurs van Financiën zullen bovenal de rol van financieel adviseur vervullen bij de Minister aan wie zij zijn toegevoegd. De Minister van Financiën zal het evenwicht van zijn begroting moeten verdedigen in de verschillende ministeriële comités die op gouvernementeel vlak de belangrijke zaken onderzoeken en waarvan hij steeds deel uitmaakt. Deze zaken worden trouwens aan deze comités voorgelegd na een voorafgaand onderzoek door de Inspectie die verslag zal uitbrengen aan de Minister van Financiën. Naar de mening van de Minister vormt het besluit van 5 oktober 1961 een eerste zeer belangrijke fase in de hervorming van de financiële controle. Ver van de invloed te verminderen die de Minister van Financiën kan uitoefenen om de uitgaven binnen redelijke grenzen te houden worden zijn aktiemogelijkheden integendeel vergroot. Tot slot stelde de Minister een aantal hervormingen in het vooruitzicht: de rekenplichtigen van de vastgelegde uitgaven moeten werkelijk controleurs van de uitvoering van de begroting worden, veeleer dan boekhouders; de uitvoering van de wet van 16 maart 1954 dient herzien te worden wat de administratieve organisatie van de controle op de parastatale lichamen betreft; de opstelling van de begroting en de aanpassingen tijdens de uitvoering ervan dienen meer in het kader van een tevoren bestudeerde en geprogrammeerde economische en sociale politiek te worden uitgevoerd; het statuut van de Inspectie van Financiën zal zonder twijfel herzien moeten worden. Tot hiertoe gaat het om studies, maar het doel is een samenhangend geheel tot stand te brengen dat een betere algemene coördinatie van financiën en begrotingen zal verzekeren.

\* \* \*

Ingevolge de beginselen van de hierboven geschetste reorganisatie kan de structuur van de administratieve en begrotingscontrole als volgt worden geschetst:

#### 1. Voorbereiding van de begrotingen:

Het Comité van Financiën en Begroting blijft het centrale orgaan van de algemene begrotingspolitiek, waar alle begrotingsvoorstellen worden besproken, eventueel gewijzigd en goedgekeurd voordat de bevoegde Minister ze bij het Parlement indient. In dringende gevallen, nl. inzake amendementen van de regering of van parlementair initiatief, wordt de bevoegd-

heid van het Comité overgedragen op de Minister van Financiën. Zoals voorheen komt de inspectie van Financiën daadwerkelijk tussenbeide bij de voorbereiding van de begroting.

## 2. Uitvoering van de begrotingen.

Het Comité blijft belast met het algemeen toezicht op de uitvoering van de begrotingen. Met het oog hierop zal de Minister van Financiën geregeld aan het Comité verslag uitbrengen over de financiële en budgettaire toestand. Anderzijds dient te worden aangestipt dat het Comité voortaan ontlast is van het onderzoek van de talrijke onbelangrijke dossiers.

Evenwel kunnen steeds worden aanhangig gemaakt :  
— de vraagstukken die de Minister van Financiën of van Algemeen Bestuur aan het Comité wenst te onderwerpen ;

— de vraagstukken waarover bepaalde Ministers geen overeenstemming hebben bereikt met de Minister van Financiën of met de Minister tot wiens bevoegdheid het algemeen bestuur behoort ;

— in het algemeen alle problemen van financieel of budgetair belang.

### *De Minister van Financiën.*

Buiten de vroegere bevoegdheid neemt deze Minister de taak over van het Begrotingscomité inzake het onderzoek van de voorwerpen van wet, besluiten of beslissingen :

— waarvoor geen of onvoldoende kredieten voorhanden zijn ;

— waarvoor de ontvangsten of de uitgaven verminderen of vermeerderen ;

— die organieke reglementen inzake subsidiëring invoeren of wijzigen.

Zeer belangrijke problemen worden immers altijd beslecht in de verschillende comités die in de Regering zijn opgericht en waarin de Minister van Financiën of de Minister-adjunkt steeds zitting heeft. Hun instemming zal evenwel niet gegeven worden, zonder voortafgaand advies van de Inspectie van Financiën.

Talrijke dossiers met beperkte financiële inslag zullen voortaan niet meer aan de Minister van Financiën worden onderworpen, die zijn bevoegdheid in deze overdraagt aan de Inspectie van Financiën. Zo zullen b.v. de toelagen waarvan de toekenning op geen enkele organieke regel steunt, hem slechts worden onderworpen voor zover zij 100.000 F overschrijden.

### *Inspectie van Financiën.*

In bepaalde gevallen, zoals b.v. bevorderingen, opdrachten in het buitenland, toelagen of uitgaven onderworpen aan organieke regelen, uitgaven die de 100.000 F niet overschrijden, is het advies van de Inspectie van Financiën niet meer vereist. Dit betekent een merklijke ontlasting voor de Inspectie van Financiën, die zich voor deze uitgaven voortaan mag beperken tot adviezen over de algemene aanwending van de daarvoor uitgetrokken kredieten. Buiten de bevoegdheid waarover ze vroeger beschikten, worden ze voor grotere verantwoordelijkheid geplaatst ter ontlasting van de Minister van Financiën. Ten slotte verlenen de Inspecteurs van Financiën hun medewerking aan het Bureau voor Economische Programmatie.

*Minister tot wiens bevoegdheid het algemeen bestuur behoort.*

De bevoegdheden van deze Minister werden aange-

vuld met het toezicht op de kaders en het personeel van de speciale korpsen van de Staat (Hoven en Rechtbanken, Raad van State, militair personeel, rijkswacht, onderwijzend en wetenschappelijk personeel der rijksinstellingen). Wel te verstaan kan het nieuw reglement geen afbreuk doen aan speciale wetten of reglementen die bedoeld toezicht eventueel mochten afgeschaft of op een andere wijze geregeld hebben (o.m. de reeds vermelde wet van 14 december 1960 op de rijksuniversiteiten, sommige uitvoeringsbesluiten op de schoolwetgeving van 29 mei 1959, de wet van 23 december 1946 houdende oprichting van een Raad van State).

Ofschoon het misschien voorbarig voorkomt thans reeds een definitief oordeel uit te spreken over de verdienste van de tot stand gebrachte hervorming inzake budgettaire en administratieve controle, mag toch worden onderstreept dat het nieuwe stelsel een werkelijke vereenvoudiging inhoudt. Of een latere terugkeer nog mogelijk is naar een systeem waaruit de controle over de zakelijke inhoud van voorstellen zou gebannen worden, met als logisch gevolg het herstel van de individuele politieke verantwoordelijkheid van de Ministers vóór het Parlement is vooralsnog moeilijk uit te maken. Zulk stelsel, waarin alleen een plaats zou open blijven voor de controle op de regelmatigheid en de wettigheid van de maatregelen die het voorwerp van de ministeriële handelingen uitmaken, werd reeds voorgesteld in het eerste verslag aan de Wetgevende Kamers, van de gemengde commissie van onderzoek naar de werking der rijksdiensten en der parastatale instellingen. Zulk stelsel had bovendien ruime steun bij het Comité der Secretarissen-generaal. In het raam van dergelijk stelsel zou het evenwel onontbeerlijk zijn de verscheidene controlediensten te coördineren en ze van eenzelfde ministeriële overheid te doen afhangen. Zulke hervorming zou echter maar doeltreffend zijn in zover er waarborgen bestaan dat het complex van de administratieve en begrotingscontrole onder gelijk welke politieke formatie niet beïnvloed wordt door de wisselvalligheden die voortvloeien uit de verdeling der ministerportefeuilles.

Het lijkt er wel niet naar dat de evolutie in die richting zal verlopen. De hiervoren besproken maatregelen inzake administratieve en begrotingscontrole komen in feite neer op een versterking van de positie van de Minister en Minister-adjunct van Financiën in de Regering. De evolutie sedert de eerste wereldoorlog wees reeds in die richting en het ligt voor de hand dat de nieuwe organisatie van de Ministerraad deze stand van zaken niet zal wijzigen. Hetzelfde verschijnsel doet zich trouwens in de meeste West-Europese democratieën voor. De Eerste Minister als leider van de regering, de Vice-Premier als woordvoerder van de coalitiepartner en de Minister van Financiën bezitten een duidelijk overwicht over alle andere leden van het Kabinet. Wanneer men bedenkt dat tot in het begin van de XXe eeuw vanwege de Kroon bezwaren van grondwettelijke aard bestonden tegen de formele erkenning van een Eerste Minister als hoofd van het Kabinet, moet men wel tot de vaststelling komen dat de huidige organisatie van het Kabinet met zijn zorgvuldig vastgelegde hiërarchie onafwendbaar is gebleken. Het uitgebreid en ingewikkeld bestuursapparaat, de dringende noodzaak de stijging van de rijksuitgaven in de dijken en de controle over de uitgaven zelf te verscherpen, hebben de positie van de Eerste Minister en van de Minister van Financiën in aanzienlijke mate versterkt. Tegenover de spreiding van het gezag en de versnippering van de diensten vermag alleen een strenge controle in han-

den van een enkele ministeriële gezagsdrager de eenheid van beslissing en de stipte naleving van een financieel beleid mogelijk te maken. Ook moet in hetzelfde verband erop worden gewezen dat het de hoogste tijd is de parlementaire controle over de overheidsuitgaven doeltreffender te maken. Het staat buiten kijf dat de leden van Kamer en Senaat op onbevredigende wijze worden ingelicht over de wijze waarop de door het Parlement goedgekeurde begrotingsvoorzieningen in de praktijk aangewend zijn geworden. Sedert lang wordt de controle door het Rekenhof ondoeltreffend en te traag geacht. Ook hier moeten dringend hervormingen worden ingevoerd. In Groot-Brittannië is de Regering blijkbaar eenzelfde mening toegedaan aangezien Minister R.A. Butler tijdens een

debat in oktober 1960 voor het Lagerhuis verklaarde dat de Regering ingevolge de aanbevelingen van het « Plowden Committee Parliamentary Control of Expenditure » aan het Parlement verschillende wijzigingen in de parlementaire procedure zou voorstellen ten einde, zoals hij verklaarde, aan het Lagerhuis een van zijn meest essentiële taken ten volle terug te schenken, nl. de controle over de overheidsuitgaven.

Prof. R. SENELLE,  
Hoogleraar aan de Rijksuniversiteit  
te Gent.

(1) Parl. Besch. - Senaat - Zitting 1958-1959 - nr 160; overgemaakt aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers: Zitting 1961-1962, nr. 282, dd. 8-2-1962.

## DE JURIST EN HET ZAKENLEVEN

Ter gelegenheid van het 10<sup>e</sup> seminarie van de Luikse "Commission Droit et Vie des Affaires"

1. Er heerst een misverstand tussen de zakenman en de jurist. Omdat de zakenman verwacht dat de jurist al zijn vragen onmiddellijk met « ja » of « neen » zou kunnen beantwoorden; en omdat de jurist zich, wegens diverse oorzaken, niet steeds in de mogelijkheid bevindt om aan deze verwachting te voldoen.

Een illustratie van dit misverstand vindt men terug in verband met het « antitrustrecht » van de Verenigde Staten. Men weet dat de zgn. extra-territoriale toepassing van deze wetgeving zeer netelige problemen van nationaal en internationaal recht stelt; zodat een Amerikaans zakenman, die aanstuurt op export of import en geregelde contacten onderhoudt met zijn buitenlandse collega's, nooit goed kan weten of hij, al dan niet, in orde is met de wet. Professor Brewster (die toen nog in Harvard Law School doceerde) heeft verschillende zakenlui ondervraagd naar hun ondervindingen op dit gebied. Hier volgt dan een van zijn bevindingen: « In the case of the very large antitrust-conscious firm, it was not unusual to find executives frustrated by the feeling that, because of antitrust, lawyers had practically taken over the commercial direction of the firm to its disadvantage » (wij cursiveren) (1).

2. Het misverstand kan ook te wijten zijn aan de jurist zelf. Hij heeft gewoonlijk een vorming ontvangen welke onvoldoende is om hem voor te bereiden op de problemen van het bedrijfsleven. De rechtsfaculteit heeft hem voorbereid op de balie, de procedure, de haarlieverijen — zegt men (en daarbij denkt men onwillekeurig terug aan de beroemd gebleven advocaten uit een blijspel van Molière) — maar niet op de dynamische doch tevens soepele activiteit van een modern bedrijf. Vandaar dat bepaalde zakenlui zich nogal cynisch over hem uitdrukken, zij het dan nog onder de vorm van een guitig aforisme zoals het volgende: « Un juriste ne transige pas, il a le droit pour lui. Hâtez-vous de lui retirer l'affaire au moment où elle est au point pour la négociation: il la ruinerait » (2).

3. Last but not least, kan het misverstand ook toegeschreven worden aan een verkeerde optiek van de zakenman zelf. In ons zakenleven vervult de jurist zeker niet de rol die hem toekomt. Men begrijpe ons wel: die rol komt hem niet toe wegens zijn diploma,

zijn wetenschap of zijn verdiensten. Hij komt hem toe in het belang van het zakenleven zelf! Vaak wordt de jurist (vooral dan de bedrijfsjurist) slechts geraadpleegd wanneer het « te laat » is, wanneer een bepaalde zaak een « geschil » geworden is. En wanneer dit niet zo is, dan blijft de jurist toch steeds een adviseur, en neemt hij geen deel aan het « decision making » proces in het bedrijf. Men verwacht enkel van hem dat hij in moeilijke of hopeloze gevallen steeds een « deus ex machina » uit zijn mouw zou kunnen schudden. Elke jurist zal waarschijnlijk menig geval kennen waarin zijn tussenkomst overbodig of nutteloos geweest is, omdat hij te laat geraadpleegd werd.

4. In ons land wordt sinds een vijftal jaren een ernstige poging gedaan om dit misverstand zakenman-jurist uit de weg te ruimen. Een nieuwe lente daagt op, we krijgen een nieuw geluid te horen. De diverse voorstellen tot hervorming van de juridische studies adstrueren met klem de noodzakelijkheid om aan de jurist een betere vorming te geven op het gebied van de economie, de boekhouding, de sociologie. Dit zou ongetwijfeld een uitstekende stap zijn in de goede richting. Aan een andere kant, hechten de zakenlui steeds meer belang aan een gegrond juridisch advies nopens hun voorgenomen gedragingen en geplande overeenkomsten; de nationale en internationale « economische wetgeving » is zo labyrinthisch en vaag geworden, dat ze in menig geval niet verder kunnen zonder de preventieve tussenkomst van een persoon die hen kan bijstaan op het gebied van de fiscaliteit, de sociale wetgeving, de diverse handelsovereenkomsten, het recht van de nijverheidseigendom (octrooien, merken, oneerlijke mededinging), de mededingingsbepalingen, de politie van de handel en dgl. Deze diverse tendenzen worden tevens in de hand gewerkt door de volgehouden activiteit van de « Commission Droit et Vie des Affaires » die, nu vijf jaar terug, werd opgericht in de schoot van de Luikse rechtsfaculteit.

5. Einde december 1962 houdt deze « Commission Droit et Vie des Affaires » haar 10<sup>e</sup> residentieel seminarie te Luik. Een dergelijk seminarie wordt tweemaal per jaar ingericht (in mei en in december). Tijdens vorige seminars (die gehouden werden te

Luik, Chaudfontaine, Spa en Namen) werden b.v. de volgende onderwerpen besproken :

- juridische aspecten van de E.E.G.;
- conventionele wijzigingen van de burgerlijke aansprakelijkheid in het bedrijfsleven;
- de misbruiken van economische macht;
- juridische aspecten van de samenwerkings- en integratievormen in het bedrijfsleven;
- de openbare aanbestedingen in België, en in het raam van internationale organismen;
- de evolutie van het stelsel van de N.V.;
- de licentieovereenkomsten op het gebied van octrooien en « know how »;
- juridische problemen van de buitenlandse handel (vertegenwoordigingsovereenkomsten, « engineering » en delcredere);
- de nijverheidseigendom en de mededingingsbepalingen (december 1962).

6. De Commissie bestaat uit leden van de Luikse rechtsfaculteit en bedrijfsjuristen. Het eerste seminarie werd ingericht begin 1958, en stond onder voorzitterschap van Professor Clemens. Het valt op dat de bedoeling aanvankelijk was de « Commission Droit et Vie des Affaires » te doen plaatsnemen in de schoot van het organisme dat aan de Luikse universiteit de studie van het doelmatig bedrijfsbeheer bevordert. De « Commision » is sindsdien van koers veranderd, en ze treedt nu onafhankelijk op. De huidige voorzitter ervan is Professor Horion, terwijl de dagelijkse leiding berust bij Professor del Marmol, tevens secretaris-generaal van Fabrimetal, en Professor Léon Dabin. Het succes van de residentiële seminaries is o.i. grotendeels toe te schrijven aan het begeesterend dynamisme en aan de knappe organisatiegeest van de heren del Marmol en Dabin, en hun naaste medewerkers.

Bij de 300 personen, uit alle delen van het land, hebben reeds aan deze seminaries deelgenomen : academici, bedrijfsjuristen, zakenlui, hogere ambtenaren van internationale economische instellingen en van nationale openbare diensten. Ongeveer 140 ondernemingen en openbare instellingen hebben hun personeelsleden aan deze seminaries reeds laten deelnemen. Het valt op dat ondernemingen uit alle hoeken van het land vertegenwoordigd zijn; aanvankelijk waren de werkzaamheden wellicht beperkt tot Luikse afgestudeerden en bedrijfsjuristen uit het Luikse nijverheidsbekken. Dit is niet meer zo : zo bv. hebben reeds meerdere nederlandstalige juristen actief deelgenomen — als verslaggevers of als leden — aan de vergaderingen. Ook Duitse, Franse, Nederlandse en Amerikaanse academici en bedrijfsjuristen traden reeds op als verslaggevers.

De residentiële seminaries verlopen gewoonlijk volgens een bepaald schema :

- donderdagnamiddag : aankomst van de deelnemers; verschaffen van logies; 's avonds : een inleidende voordracht die de diverse aspecten van het te bestuderen probleem belicht;
- vrijdagmorgen : een inleidende voordracht over een bepaald onderwerp, waarna een uitgebreide discussie plaats heeft, waaraan zeer actief en zonder schroom deelgenomen wordt door iedereen; zelfde programma de vrijdagmiddag en de zaterdagmorgen;
- zaterdagmiddag : slotwoord en algemene besluiten; afscheidsdiner.

Alle deelnemers krijgen logies in hetzelfde hotel, zodat discussies en besprekingen tot 's avonds laat kunnen duren. Ook alle maaltijden worden samen genoten.

Overdrijven we wanneer we spreken van een soort « juridische retraite » ?

7. Ter gelegenheid van de inrichting van het 10e seminarie heeft de Commissie een uiterst leerrijke brochure uitgegeven en ver verspreid : « *L'apport des juristes à la solution des problèmes de la gestion des affaires* » (3). Deze brochure is het lezen overwaard. Naast een overzicht van de activiteiten van de Commissie (incl. een lijst van de verslaggevers en toehoorders die mekaar tijdens de residentiële seminaries opgevolgd zijn) biedt de brochure ook nog enkele uitstekende bijdragen van professoren en bedrijfsjuristen.

De diverse aspecten van het misverstand zakenman-jurist worden scherpzinnig belicht. De nadruk wordt bv. gelegd op de para-judiciaire ontwikkeling van het economisch recht. Het zakenleven wordt vaak beheerst door rechtsregelen welke niet opgenomen zijn in een wettekst of niet het voorwerp hebben gemaakt van rechtspraak. Bepaalde regelen worden door de ondernemingen gedurende lange jaren als bindende overeenkomsten geëerbiedigd, om pas na verloop van tijd opgenomen te worden in een positieve wettekst. Zo bv. in het gebied van het zeerecht, voor de « York-Antwerp rules ».

De bronnen van het recht dat het zakenleven aanbelangt zijn uiterst divers. Zo bv. schrijft Professor del Marmol : « De plus en plus les problèmes de droit économique ou de droit des affaires requièrent une information de qualité très différente, des sources non livresques, des contacts humains avec les autorités publiques ou les organisations professionnelles, des renseignements sur la politique juridique qui se prépare dans les cabinets ministériels et les services d'études des partis politiques. La consultation porte sur des attitudes et des comportements valables pour l'avenir. » (p. 33)

8. In deze brochure vinden we tevens enkele suggesties om de rol van de bedrijfsjuristen in ons land kwalitatief te vermeerderen :

a) een evolutie in het rechtsonderwijs zelf : betere voorbereiding op het zakenleven; de studenten bekend en vertrouwd maken met de meer informele bronnen van het recht van het zakenleven (4). De heer del Marmol stelt zelfs de oprichting voor van een « Institut Juridique de préparation à la vie des affaires »;

b) een nauwe samenwerking met het zakenleven, bv. in het raam van de stichting Industrie-Universiteit; meer actieve deelname van het bedrijfsleven en van de industriële beroepsverenigingen aan het ontwerpen van de juridische politiek;

c) uitbreiding van de juridische documentatie ten bate van het zakenleven; een medewerker van de brochure stelt zelfs de inrichting voor van documentatiecentra voor de bedrijfsjuristen, waar ze zouden kunnen kennis nemen van de steeds evoluerende structuur van de door hen beoefende rechtstakken;

d) een betere inschakeling van de jurist in het bedrijf; hij moet actief deelnemen aan het « decision making » proces, en zijn functie moet preventief zijn. In te veel bedrijven zetelt de jurist nog in een afdeling die men « Geschillen - Contentieux » genoemd heeft. De jurist is integendeel geroepen om scheppend werk te verrichten, ten bate van het bedrijf.

9. Tot besluit kunnen we vaststellen dat het zakenleven steeds meer de noodzakelijkheid aanvoelt van de tussenkomst van een bedrijfsjurist. Doch er heerst een misverstand tussen de zakenman en de jurist.

Ten gevolge van de ontwikkeling van diverse omstandigheden — waaronder voornamelijk de toenemende aangroei en ingewikkeldheid van het economisch recht op nationaal en internationaal vlak — zal dit misverstand wel geleidelijk vereffend worden.

Daarvoor moet de jurist zijn horizon verbreden en zijn werktuigen aanpassen aan de begeesterende taak die voor hem in het zakenleven is weggelegd. Hij zal een degelijke vorming moeten bezitten op het gebied van het bedrijfsbeheer; hij zal het rechtsleven moeten kunnen vatten in zijn zo diverse verschijningsvormen (verdragen, wetten, rechtspraak en dan de juridische gewoonte die zo belangrijk is in het zakenleven); hij zal ook — en we denken wel dat hierop de nadruk moet worden gelegd — zijn kennis van vreemde talen moeten opdrijven, en die kennis *laten gelden* wanneer ze goed aangeworven is. En hij zal ten slotte steeds pogen de sterke juridische vorming die hem in de rechtsfaculteiten wordt bedeeld goed te onderhouden en naar haar volle waarde te schatten.

Het is onze overtuiging dat de werkzaamheden die

de « Commission Droit et Vie des Affaires » totnogtoe op haar actief heeft, in belangrijke mate bijgedragen hebben om het peil van de Belgische bedrijfsjuristen aanzienlijk te verhogen. Zodat het niet vermetel is te besluiten dat de « Commission » zeer belangrijke diensten heeft bewezen aan ons zakenleven en aan de juristen van ons land.

Guy A. SCHRANS,  
Dr. jur. LL.M. (Harvard)

(1) Kingman Brewster Jr., Antitrust and American Business Abroad (1958), p. 282.

(2) Uit: Les Propos de O.L. Barenton, confiseur (Door de Franse industrieel Auguste Detœuf).

(3) 120 p., Luik 1963. Faculté de Droit de l'Université de Liège. Commission « Droit et Vie des Affaires ». 2, rue Charles Magnette, Liège.

(4) De nadruk wordt hier gelegd op het aanleren van het « levend recht », nl. het recht zoals het zich in de praktijk voordoet. Er bestaat hiervoor ongetwijfeld een toenemende tendenz in het rechtsonderwijs in ons land. Verwijzen we slechts naar de recente bijdragen van Professor Dekkers over gerechtelijke statistiek en over het burgerlijk recht in cijfers, en b.v.b. naar de agregaatsthesis van Professor Dilemans (Leuven).

## RECHTSPRAAK

### HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 1 april 1962.

**Naamloze vennootschap. — Vertegenwoordiging door haar beheerraad als college. — Verplichting op straffe van nietigheid in een procesakte de namen, beroepen en woonplaatsen van alle beheerders te vermelden.**

Voorzitter : M. Giroul

Raadsheer-verslaggever : M. Moriamé

Advokaat-generaal : M. Depelchin

Advokaten : Mrs. Van Leynseele en Van Rijn

*Wanneer een N.V. eiseres is of in rechte door haar beheerraad vertegenwoordigd wordt moet de gedinginleidende akte of exploit op straffe van nietigheid de onderscheiden namen, beroepen en woonplaatsen van de beheerders bevatten. De beheerraad van een N.V. is het geschikt of statutair orgaan om deze rechtspersoon te vertegenwoordigen en in rechte ervoor op te treden, slechts als college, samengesteld uit de algeheelheid van de natuurlijke personen, die de opdracht van beheerder ontvangen hebben.*

N.V. Minoterie de la Dendre t./Deprez en Flament

Gelet op het bestreden arrest op 20 maart 1961 door het Hof van beroep te Brussel gewezen :

1. In zover de voorziening tegen Deprez gewezen is :

Over de grond van niet-ontvankelijkheid door deze verweerder aan de voorziening tegengesteld en hieruit afgeleid dat de voorziening in verbreking en het exploit van betekening ervan, welke vermelden dat de naamloze vennootschap, aanlegster, door haar beheerraad vertegenwoordigd is en optreedt, een onvolledige samenstelling ervan opgeeft, doordat de naam, het beroep en de woonplaats van de h. Albert Descamps, beheerder en voorzitter van de beheerraad van aanlegster, er niet in voorkomen;

Overwegende dat, wanneer een naamloze vennoot-

schap aanlegster is en in rechte door haar beheerraad vertegenwoordigd wordt, de gedinginleidende akte of exploit, op straffe van nietigheid de onderscheiden namen, beroepen en woonplaatsen van de beheerders moet bevatten;

Overwegende dat de beheerraad van een naamloze vennootschap het geschikt wettelijk of statutair orgaan is om deze rechtspersoon te vertegenwoordigen en in rechte er voor op te treden, slechts als college, samengesteld uit de algeheelheid van de natuurlijke personen welke de opdracht van beheerder ontvangen hebben;

Overwegende dat een naamloze vennootschap dus slechts geldig bij tussenkomst van haar beheerraad een voorziening kan instellen wanneer zij in het verzoekschrift in verbreking en in het exploit van betekening ervan de eenzelvigheid van al de beheerders nader aanduidt;

Overwegende dat naar luid van de bewoordingen van het verzoekschrift in verbreking en van het exploit van betekening ervan, de naamloze vennootschap - aanlegster verklaart door haar beheerraad vertegenwoordigd te zijn en op te treden;

Dat onder de natuurlijke personen, van wie, volgens deze akten de vereniging de beheerraad van aanlegster uitmaakt, de h. Albert Descamps niet voorkomt, die als beheerder in de stukken van de rechtspleging voor de feitenrechter vermeld wordt, dan wanneer uit een bijlage van het Belgisch Staatsblad van 12 juni 1961, bij de memorie van antwoord gevoegd, blijkt dat gezegde Albert Descamps op deze datum beheerder van de vennootschap was, en dan wanneer aanlegster niet rechtvaardigt dat hij het niet meer was op het ogenblik dat later de voorziening werd ingediend;

Waaruit volgt dat de voorziening niet ontvankelijk is.

II. In zover de voorziening tegen Flament gericht is :

Over de grond van niet-ontvankelijkheid van ambtswege door het openbaar ministerie tegengesteld en waarvan het kennis gaf overeenkomstig artikel 17ter van de wet van 25 februari 1925, door artikel 2 van de wet van 20 juni 1953 aangevuld :

Overwegende dat de voorziening geen enkel middel

tegen de jegens deze partij gewezen beslissing opwerpt, dat zij dus niet ontvankelijk is;

*Om die redenen,*

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegster tot de kosten.

## HOF VAN CASSATIE

1e Kamer — 17 mei 1962

Voorzitter : M. Van Beirs

Raadshere-verslaggever : M. Vroonen

Procureur-generaal : M. Hayoit de Termicourt.

Advokaten : Mrs. Demeur en Fally

**Naamloze vennootschap. — Kan aan het beheer van een andere naamloze vennootschap deelnemen. — De aansprakelijkheid van een N.V. is onbeperkt.**

*Een naamloze vennootschap kan aan het bestuur van een andere naamloze vennootschap deelnemen. De bekwaamheid van een vennootschap, die de rechtspersoonlijkheid bezit is in beginsel dezelfde als deze van een fysische persoon, indien de wet ze niet beperkt heeft. Geen enkele wettekst bepaalt, dat alleen fysische personen tot beheerders van een naamloze vennootschap kunnen benoemd worden.*

*De naamloze vennootschap is niet een vennootschap waarvan de aansprakelijkheid beperkt is. Weliswaar verbinden de vennoten als zodanig hun inzetten maar de vennootschap zelf staat, zoals een fysische persoon, met gans haar patrimonium, roerend en onroerend, in voor haar verbintenissen en verplichtingen.*

N.V. Etablissements P. Plasman t./  
N.V. Rutex Product

Gelet op het bestreden arrest op 26 juni 1961 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

*Over het middel,*

afgeleid uit de schending van de artikelen 53 tot 55, 62, 63 en 79 van de samengeordende wetten op de handelsvennootschappen, van 30 november 1935,

doordat, om het, namens de naamloze vennootschap, verweerder, voor een uit twee natuurlijke personen en een naamloze vennootschap samengestelde beheerraad betekende gedinginleidend exploit alsook de eis welke aldus bij het gerecht aanhangig gemaakt geweest is geldig te verklaren, het bestreden arrest verklaart dat een naamloze vennootschap haar toevlucht namelijk tot een andere naamloze vennootschap mag nemen om in haar beheer te voorzien;

dan wanneer, in de bedoeling van de wetgever, soortgelijke functie slechts aan een fysische persoon, zedelijk en onbeperkt aansprakelijk, kan toegekend worden en het in alle geval niet kan zijn aan een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, zoals de naamloze vennootschap;

Overwegende dat, voor al de juridische daden welke haar natuur van rechtspersoon niet uitsluit, de bekwaamheid van een vennootschap welke de rechtspersoonlijkheid bezit in beginsel dezelfde is als deze van een fysische persoon, indien de wet ze niet beperkt heeft;

Overwegende dat de natuur van een naamloze

vennootschap niet uitsluit dat deze aan het bestuur van een andere naamloze vennootschap zou kunnen deelnemen;

Overwegende dat geen enkele wettekst bepaalt dat alleen de fysische personen beheerders van een naamloze vennootschap kunnen genoemd worden;

Overwegende dat, in tegenstelling met hetgeen het middel aanvoert, de naamloze vennootschap niet een vennootschap is waarvan de aansprakelijkheid beperkt is; dat, weliswaar de vennoten, als zodanig slechts hun inzetten verbinden, maar dat de vennootschap zelf, zoals een fysische persoon, op gans haar patrimonium, roerend en onroerend, voor haar verbintenissen en verplichtingen instaat;

Overwegende, tenslotte, dat het bestreden arrest vaststelt dat de uitoefening, door de naamloze vennootschap « Les Galeries de l'Est », van een mandaat van beheerder van de verwerende vennootschap aan het maatschappelijk voorwerp niet vreemd is en niet buiten de peren van de statuten van de eerste van deze vennootschappen treedt;

Dat het middel naar recht faalt;

*Om die redenen,*

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt aanlegster tot de kosten.

## RAAD VAN STÂTE

4e Kamer. — 3 juli 1962.

Voorzitter : M. Vranckx.

Raadsheren : M.M. Mast en Mees.

Substituut-auditeur-generaal : M. Lenaerts.

**Pensioen der zelfstandigen. — Raming der bestaansmiddelen. — Tegenstrijdigheid in motivering.**

1. *Onder verkoopwaarde moet, in artikel 26, tweede lid, 7°, van het K.B. van 30 oktober 1956, de werkelijke waarde van de goederen worden verstaan en niet de ontvangen prijs voor de afstand ervan.*

2. *Artikel 15 § 1, D van de wet van 30 juni 1956 bepaalt op ondubbelzinnige wijze dat de inkomsten die de gerechtigde toevloeden uit de verkoop van een onroerend goed, waarvan het kadastraal inkomen een zeker bedrag niet overschrijdt, bij de vaststelling van de staat van behoefte niet in aanmerking mogen genomen worden. De wet maakt geen onderscheid naargelang het goed voor of na de aanvraag is verkocht.*

*Het bepaalde in artikel 15 § 1, E kan enkel toepassing vinden op inkomsten uit andere roerende kapitalen dan die waarvan het bezit uit de afstand van zodanig onroerend goed is afgeleid.*

3. *Tegenstrijdige motivering is een reden tot vernietiging.*

De Schepper t./ Rijksdienst voor de pensioenen der zelfstandigen.

Arrest nr. 9539

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van de beslissing van 12 juli 1961, waarbij de hoge commissie voor de pensioenen der zelfstandigen aan verzoeker het voordeel van de wet van 30 juni 1956 betreffende het pensioen der zelfstandigen ontzegt; dat de bestreden beslissing op 18 augustus 1961 aan verzoeker is betekend;

Overwegende dat verzoeker op 13 juni 1958 als zelfstandige de kosteloze toelage aanvraag; dat hij alsdan, volgens een attest van de ontvanger der registratie, eigenaar was van gebouwde onroerende goederen met een kadastraal inkomen van 640 frank en van ongebouwde onroerende goederen met een gezamenlijk kadastraal inkomen van 1.843 frank; dat het Solidariteits- en Waarborgfonds hem bij beslissing van 7 oktober 1958 met ingang van 1 juni 1958 een jaarlijkse toelage toekende van 6.005 frank; dat verzoeker beroep instelde tegen die beslissing en dat de klachtencommissie van West-Vlaanderen, bij beslissing van 16 augustus 1960, hem alle aanspraak op de kosteloze toelage ontzegde; dat verzoeker ook tegen de beslissing van de klachtencommissie beroep instelde en dat daarop de bestreden beslissing werd genomen;

Overwegende dat die beslissing steunt op de considerans: « dat vanaf 1 juli 1958 enkel als bestaansmiddelen moeten worden aangerekend — wegens verhuur van onroerende goederen:  $1.843 \text{ frank (K.I.)} \times 80 \times 8 \% = 11.975 \text{ frank}$  — wegens afstand van hoevebekleding:  $30.000 \times 8,5 \text{ ha} \times 6 \% = 15.300 \text{ frank}$ , te zamen 27.095 frank — 10.000 frank (vrijgesteld), blijft 17.095 frank; dat het bedrag der kosteloze toelage berekend wordt op het verschil tussen de toelage waarop kan worden aanspraak gemaakt en de niet vrijgestelde inkomsten; dat in onderhavig geval het bedrag der inkomsten dit der toelage overschrijdt en belanghebbende dus geen kosteloze voordelen kan bekomen; dat de waarde van binnen de tien jaar afgestane goederen moet worden vastgesteld op de werkelijke verkoopwaarde op het ogenblik van de afstand en niet op het bedrag dat in feite werd betaald of dat geschat werd door de partijen; dat de afstand van de hoevebekleding geschiedde in 1958 zonder geschreven overeenkomst en er geen enkel bewijs van betaling werd overgelegd; dat de waarde ener hoevebekleding mag geschat worden in 1958 op 30.000 frank per uitgebate hectaar; dat beroeper op 7 januari 1959 al zijn onroerende bezittingen heeft verkocht voor de prijs van 800.000 frank; dat eventueel moet worden rekening gehouden van het bezit dezer som om de bestaansmidde-len te berekenen, zelfs indien het kadastraal inkomen dezer goederen minder bedraagt dan de bij artikel 26 alinea 2-3° a) K.B. 30-10-1956 bepaalde bedragen; dat inderdaad deze verkoop plaats had na de aanvraag tot het bekomen van kosteloze voordelen en dat dus het 7° van bovenvermeld artikel 26 niet van toepassing is; dat evenwel reeds zonder deze 800.000 frank de bestaansmiddelen van beroeper reeds te hoog zijn om recht te geven op de kosteloze voordelen voorzien door de wet van 30 juni 1956 »;

Overwegende dat verzoeker als eerste middel doet gelden dat de bestreden beslissing genomen is met schending van artikel 15, § 1, tweede lid, van de wet van 30 juni 1956 en van artikel 26, tweede lid, 7°, van het koninklijk besluit van 30 oktober 1956 tot regeling van de werkwijze van het Solidariteits- en Waarborgfonds, doordat de hoge commissie de verkoopwaarde van de afgestane roerende goederen, die slechts 150.000 frank bedroeg, op 255.000 frank raamt;

Overwegende dat krachtens de door verzoeker ingeroepen bepalingen het inkomen van de roerende goederen, om niet of onder bezwarende titel afgestaan in de loop van tien jaren die aan het indienen van de aanvraag zijn voorafgegaan, forfaitair wordt berekend tegen 6 t.h. van de verkoopwaarde op het ogenblik van de afstand; dat onder de verkoopwaarde de werkelijke waarde en niet de ontvangen prijs moet worden verstaan, dat derhalve niet blijkt dat de hoge commissie

die bepalingen verkeerd toepast door de inkomsten van verzoeker op grond van de door haar soeverein vastgestelde waarde van de afgestane goederen te berekenen;

Overwegende dat verzoeker voorts doet gelden dat de bestreden beslissing artikel 15, § 1, D, van de wet van 30 juni 1956 schendt, doordat de hoge commissie 5 t.h. van de verkoopsom van door verzoeker afgestane onroerende goederen bij zijn bestaansmiddelen vanaf 1 februari 1959 rekent, hoewel het kadastraal inkomen van die genoemde goederen minder dan 3.000 frank bedroeg;

Overwegende dat krachtens paragraaf 1 van genoemd artikel aan de uitkering van de kosteloze toelage de voorwaarde is verbonden dat de gerechtigden in staat van behoefte verkeren; dat echter bij de beoordeling van de staat van behoefte, luidens § 1, D, van dit artikel geen rekening wordt gehouden met de werkelijke of fictieve inkomsten uit onroerende goederen, gebruikt of onder kosteloze of bezwarende titel afgestaan, waarvan het kadastraal inkomen 3.000 frank niet overschrijdt; dat § 1, E, ten slotte bepaalt dat voor de roerende kapitalen een som wordt aangerekend, die gelijk is aan 5 t.h. van de belegde of losse kapitalen of het werkelijk inkomen daarvan indien dit laatste hoger is dan het vermelde procent;

Overwegende dat de wet op ondubbelzinnige wijze bepaalt dat de inkomsten die de gerechtigde toevloeden uit de verkoop van een onroerend goed, waarvan het kadastraal inkomen een zeker bedrag niet overschrijdt, bij de vaststelling van de staat van behoefte niet in aanmerking mogen worden genomen; dat de wet geen onderscheid maakt naar gelang het goed voor of na de aanvraag is verkocht; dat het bepaalde in § 1, E, dat ter zake door de hoge commissie is toegepast, derhalve alleen kan toepassing vinden op inkomsten uit andere roerende kapitalen dan die daarvan het bezit uit de afstand van zodanig onroerend goed is afgeleid; dat het middel gegrond is;

Overwegende dat verzoeker bovendien voorhoudt dat de motivering van de bestreden beslissing tegenstrijdig is, in zover de hoge commissie vaststelt dat zijn bestaansmiddelen, zelfs wanneer met de geraamde inkomsten uit de verkoop van bewust onroerend goed geen rekening wordt gehouden, reeds te hoog zijn om hem na 1 februari 1959 aanspraak te verlenen op de kosteloze toelage; dat die tegenstrijdigheid volgens hem voortvloeit uit het feit dat de hoge commissie anderszits aanneemt dat hem na bedoelde verkoop, van zijn vroegere bestaansmiddelen alleen de inkomsten uit de afstand van de hoevebekleding, die zij op slechts 15.300 frank raamt, overblijven;

Overwegende dat het van tegenstrijdigheid betichte motief tot de zaak zou dienen en het door verzoeker, in zijn tweede middel, terecht als onwettig aangeklaagd motief als overbodig zou moeten doen beschouwen, ingeval het bedrag van 11.795 frank, dat overeenstemt met de geraamde huurprijs van ongebouwde onroerende goederen met een gezamenlijk kadastraal inkomen van 1.843 frank, na de verkoop nog in aanmerking mocht komen; dat die veronderstelling, welke enige steun vindt in het feit dat de klachtencommissie enkel gewaagde van de verkoop van een woonhuis, evenwel uitgesloten is door de bewoordingen van de bestreden beslissing, waarin uitdrukkelijk wordt vastgesteld dat verzoeker « al zijn onroerende bezittingen heeft verkocht tegen de prijs van 800.000 frank; dat derhalve ook dit derde middel van verzoeker gegrond is,

Besluit :

Artikel 1 : De beslissing d.d. 12 juli 1961 van de

hoge commissie voor de pensioenen der zelfstandigen is vernietigd, in zover zij verzoeker alle aanspraak op de kosteloze toelage met ingang van 1 februari 1959 ontzegt.

Artikel 2: Dit arrest zal in de registers van bovenvermelde commissie worden overgeschreven en melding ervan zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing.

Artikel 3: De zaak wordt verwezen naar de anders samengestelde commissie.

Artikel 4: De kosten bepaald op 750 fr., komen ten laste van de tegenpartij.

## HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

16e Kamer — 17 oktober 1962

Voorzitter: M. Van der Haegen

Raadsheren: MM. Holvoet en Screvens

Openbaar Ministerie: M. Smets, advocaat-generaal

Advokaten: Mrs. De Schrijver en J. Lambrechts

**Bankbreuk. — Burgerlijke partij. — Aanstelling door de curator. — Niet gemachtigd door de schuldeisers. — Ontvankelijkheid.**

*Geen wetsbepaling maakt de ontvankelijkheid van de aanstelling van de curator als burgerlijke partij afhankelijk van een voorafgaande machtiging der schuldeisers.*

Mr. De Schrijver q.q. t./ D.K..., A.

D. K., A. verdacht van de An\*werpen, zelfde kanton, tussen 27 mei 1959 en 21 juni 1961, zaakvoerder zijnde van de P.V.B.A. S., in falend verklaard bij vonnis van de rechtbank van koophandel te Antwerpen op 1 juli 1961;

A. zich plichtig gemaakt te hebben aan bedrieglijke bankbreuk, door het actief van de P.V.B.A. te hebben verduisterd of verborgen, namelijk een autovoertuig Taunus, een onbepaalde hoeveelheid goederen en klein materiaal en kasgelden ten belope van minstens 150.000 frank;

B. zich plichtig gemaakt te hebben aan eenvoudige bankbreuk door:

1. zonder wettige verhindering niet in persoon te zijn verschenen wanneer hij door de rechter-commissaris of door de curator opgeroepen werd;

2. de door artikel 16 van de wet van 15 december 1872, vereiste boeken niet te hebben gehouden en de door artikel 17 van voormelde wet voorgeschreven inventaris niet te hebben opgemaakt.

Overwegende dat het beroep van de burgerlijke partij regelmatig is naar vorm en tijd;

*Over de ontvankelijkheid van de eis van de burgerlijke partij.*

Overwegende dat Meester De Schrijver, handelende in zijn hoedanigheid van curator van het faillissement van de Personen Vennootschap met Beperkte Aansprakelijkheid «S...», zich als burgerlijke partij aangesteld heeft tegen betichte D. K... A. op de zitting van 3 april 1962 van de Korrektionele rechtbank te Antwerpen;

Overwegende dat hij zich aldus aangesteld heeft ten overstaan van de zaakvoerder van de gefaalde vennootschap;

Overwegende dat geen wetsbepaling de ontvankelijkheid van de aanstelling van de curator als burgerlijke partij afhankelijk maakt van een voorafgaande machtiging der schuldeisers;

Overwegende dat door artikel 581 van het wetboek van koophandel alleen voorzien wordt dat de kosten van vervolging ter zake van eenvoudige of bedrieglijke bankbreuk niet kunnen ten laste van de massa gelegd worden, tenzij in geval van vrijspraak, wanneer de curatoren, daartoe gemachtigd door een beslissing genomen bij individuele meerderheid van de aanwezige schuldeisers, zich burgerlijke partij hebben gesteld;

Dat dit artikel slechts betrekking heeft op de kosten van vervolging wegens bankbreuk in geval van vrijspraak en geen verband houdt met de ontvankelijkheid van de aanstelling als burgerlijke partij;

Dat het trouwens in deze zin geïnterpreteerd wordt door de meest recente rechtspraak en rechtsleer (Brussel, 29 april 1925, Rev. dr. pén. 1925, blz. 592 en de in het arrest aangehaalde rechtspraak; Fredericq: «Traité de droit commercial belge», VIII, n° 535, blz. 751; Rép. Prat., v° «Faillite et Banqueroute», nr 2661, en ook De Perre «Manuel du curateur de faillite», nr. 750, laatste lid, blz. 357);

Overwegende dat artikel 581 van het wetboek van koophandel als logisch gevolg heeft dat indien de curator niet gemachtigd wordt, hij persoonlijk voor de kosten moet instaan in geval van vrijspraak; dat de omstandigheid dat hij zich aldus blootstelt persoonlijk tot de kosten gehouden te worden zijn hoedanigheid van vertegenwoordiger van de massa niet ontnemt en zonder invloed blijft op de ontvankelijkheid van de aanstelling als burgerlijke partij;

Overwegende dat de wordingsgeschiedenis door de eerste rechter aangehaald en door D. K... in conclusie hernomen er niet toe leidt een andere betekenis aan artikel 581 van het wetboek van koophandel te geven; dat het inderdaad steeds gaat om te bepalen wie tot de kosten van vervolging wegens bankbreuk moet gehouden worden;

Dat de tekst van dit artikel ook helemaal afwijkend is van de tekst van artikel 589 van het Frans wetboek van 1838, zodat geen enkele geldende gevolgtrekking van de vergelijking van deze twee wetsbepalingen mag worden getrokken;

Overwegende daarenboven dat terzake de burgerlijke partij aangesteld zijnde tegen de zaakvoerder van de gefaalde vennootschap er geen tegenstrijdigheid van belangen in hoofde van de curator ontstaat omwille van zijn dubbele hoedanigheid van vertegenwoordiger van de massa enerdeels en van de gefailleerde anderdeels; dat de curator slechts handelt in de hoedanigheid van vertegenwoordiger van de massa;

Overwegende dat de curator van het faillissement van de Personen Vennootschap met Beperkte Aansprakelijkheid «S...», in zijn hoedanigheid van vertegenwoordiger van de massa der schuldeisers, beweert dat de massa een schade geleden heeft uit de misdrijven die ten laste van de betichte gelegd werden; dat zijn aanstelling als burgerlijke partij derhalve ontvankelijk is;

Ten gronde

.....

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

# HOF VAN BEROEP TE GENT

5e Kamer. — 19 juni 1962.

Voorzitter: M. Maraite.

Raadsheren: M.M. Vanparijs en Moerenhout.

Advocaat-Generaal: M. Matthijs.

Advocaten: Mrs. L. Martens en Van den Heuvel.

**Onrechtmatige daad gepleegd in Nederland. — Toepassing van de lex loci delicti. — Burgerlijke aansprakelijkheid en Belgische openbare orde. — Niet-ontvankelijkheid van eis die gesteund is op nieuwe rechtsgronden. — Incidenteel beroep niet ontvankelijk bij gebrek aan belang.**

*De beoordeling van een onrechtmatige daad, de verantwoordelijkheid, de schade en de schadeloosstelling dienen te geschieden, ingevolge art. 3, eerste alinea B.W., volgens de lex loci delicti.*

*Wanneer de vreemde wet die vergoeding voorziet ten voordele van de slachtoffers niet strijdig kan geacht worden met de Belgische openbare orde, kan de beperking van de schadeloosstelling, zoals voorzien door dezelfde wet, evenmin met de Belgische openbare orde strijdig worden geacht.*

*De regeling van de schadevergoeding, zoals zij voortspruit uit art. 1382 B.W. behoort niet tot de wezenlijke bestanddelen van de Belgische, morele, politieke of economische orde, zelfs niet indien alle betrokkenen de Belgische nationaliteit bezitten.*

*De eis tot betaling van bepaalde kosten dient zonder meer te worden afgewezen wanneer de grond van de eis aanvankelijk steunde op delictuele of quasi-delictuele verantwoordelijkheid en aanleggers voor de eerste maal in beroep gewag maken van een nieuwe grond, meer bepaald het beding van een verzekeringspolis.*

*Het incidenteel beroep is bij gebrek aan belang niet-ontvankelijk.*

De Caluwé t./ V.Z.W. Verbond der Vlaamse Patronaten  
Chirojeugd, Hosten, Van Kerckhove en  
N.V. Antwerp Assurance.

Na partijen gehoord te hebben in hun middelen en besluiten;

Na kennisneming van de stukken, o.m. uitgifte van het aangevochten vonnis gewezen op 30 juni 1960, door de rechtbank van eerste aanleg te Gent;

Overwegende dat het hoger beroep tijdig werd ingesteld, en, evenals het incidenteel beroep, naar vorm regelmatig is;

Overwegende dat de vordering, ingesteld door appellanten, schadeloosstelling beoogt uit hoofde van verdrinking van hun zoon, De Caluwé Wilfried, in de Braakmankreek, te Hoek, in Nederland;

1. Overwegende dat appellanten voorhouden dat tweede en derde geïntimeerde, inrichters van de uitstap naar de Braakmankreek, bij het ontwerpen van de tocht fouten begaan hebben, die noodzakelijk hebben bijgedragen tot het ontstaan van de schade, en dat, nu de inrichting zich in België voordeed en de fouten dienvolgens in dit land werden begaan, het Belgisch recht moet toegepast worden bij de beoordeling van de onrechtmatige daad, van de schade en de vergoeding;

Overwegende dat zij daartoe aanvoeren dat de Braakmankreek een « uiterst gevaarlijk en verraderlijk water is » waarvan de bodem « bedrieglijk ongelijk » is en « naast plaatselijke ondiepten onverwachte

diepe kullen » vertoont, dat de aandacht van de betrokken jongens niet gevestigd werd op het « bijzonder gevaarlijk karakter » van deze kreek, dat de jongens verzocht werden hun badpak mede te nemen en deswegen moesten veronderstellen dat zij in de kreek vrij mochten baden, zwemmen of spelen, dat de tweede en derde geïntimeerden wisten dat geen van de jongens kon zwemmen en dat de begeleidende leiders de zwemkunst niet behoorlijk machtig waren, dat geen voorzorgsmaatregel getroffen was in het vooruitzicht van een mogelijk ongeval;

Overwegende dat geen bewijs geleverd werd van de ingeroepen bijzonder gevaarlijkheid van de Braakmankreek; dat de uitvoerige en nauwkeurige inlichtingen, verstrekt door het Korps Rijkspolitie, Groep Sas van Gent, aan appellanten op 15 oktober 1961, wijzen op ontstentenis van de voorgehouden bijzondere gevaarlijkheid althans omtrent de plaats waar de verdrinking zich voordeed: flauw aflopende zandbodem tot nagenoeg 30 à 40 meter in het water, alwaar een diepte van ongeveer 1,50 tot 1,60 meter bereikt wordt, daarna vrij stijl aflopende bodem, onregelmatige grens tussen ondiep en diep water zoals in elke natuurlijke kreek, geen bekende onverwachte gevaarlijke diepten;

Dat de vaststelling van de mededeling, verstrekt door een zekere Riemens tijdens een gesprek dd. 13 mei 1960 in aanwezigheid van tweede appellante en van haar vergezellende opstellers van de vaststelling — de gemeentesekretaris van Oostakker en een gemeentebeambte — hiertegen niet ingebracht kan worden; dat zij immers geen enkele waarborg van objectiviteit of volledigheid biedt en aldus terecht door geïntimeerden wordt gewraakt;

Dat appellanten de verklaring van derde geïntimeerde, afgelegd ter plaatse aan de Nederlandse Rijkspolitie dadelijk na het ongeval, niet betwisten en zelfs inroepen; dat, naar luidt van die verklaring, tweede geïntimeerde vóór het vertrek de jongens gewaarschuwd had niet te ver in het water te gaan, terwijl derde geïntimeerde bij de aankomst aan de kreek dezelfde waarschuwing had herhaald;

Dat, ook indien, voortgaande op het attest van een zekere Pijnaert die aan de uitstap deelnam, mag aangevaard worden dat er bij het ontwerpen van de tocht aan de jongens werd gezegd « speelkledij en badpak mede te nemen en er gelegenheid was om te spelen in de Braakmankreek », dan nog niet mag afgeleid worden dat vrijheid gelaten werd om te baden en te zwemmen; dat de hierboven aangehaalde waarschuwingen zelfs het tegendeel laten blijken;

Overwegende dat het bestaan van een afsluiting in prikkeldraad op de dijk aan de plaats van het ongeval geen aanduiding uitmaakt van gevaarlijkheid van de kreek aan die zijde, vermits zulks enkel verband houdt met de begrenzing van de weiden;

Overwegende dat dientengevolge niet vaststaat dat bij het ontwerpen en inrichten van de uitstap, waarbij nagenoeg 15 jongens van circa 15 jaar begeleid werden door drie geleiders van ongeveer 20 jaar, die bekwaam mochten geacht worden een doelmatig toezicht op spel en bezigheden van de groep uit te oefenen, een onrechtmatig doen of verzuim werd gepleegd; dat derhalve geen in België bedreven fout bewezen is, laat staan een fout die noodzakelijk het ongeval tot gevolg had;

2. Overwegende daarenboven, dat de onrechtmatige daad, welke tot de extra-contractuele verantwoording van geïntimeerde zou leiden, gekenmerkt is als het onvrijwillig veroorzaken van de dood van De

Caluwé Wilfried door onvoorzichtigheid; dat de beslissende bestanddelen ervan, zoals gebrek aan uitoefening van daadwerkelijk toezicht bij de kreek, het uitvaren met een oud bootje, het zwemmen en verzinken in het water zich te Hoek voordeden; dat derhalve de onrechtmatige daad in haar geheel in Nederland gelocaliseerd is;

3. Overwegende dat de eerste rechter om oordeelkundige redenen, waarmede het Hof zich verenigt, terecht aannam, dat de beoordeling van de onrechtmatige daad, de verantwoordelijkheid, de schade en de schadevergoeding dient te geschieden, ingevolge art. 3, eerste alinea B.W., volgens de *lex loci delicti*, dit beduidt in onderwerpelijk geval de Nederlandse wet, en dat, deze wet de schadeloosstelling, welke gevorderd werd, niet toelaat;

Dat, nu de Nederlandse wet vergoeding voorziet ten voordele van het slachtoffer (nagelaten betrekkingen) bij het veroorzaken van de dood door onvoorzichtigheid (art. 1406 N.B.W.) zij niet strijdig geacht wordt met de Belgische openbare orde (Cass. 17 mei 1957, Pas. 1957, I. 1111, en volg. R.C.J.B., 1957, blz. 195, noot R. Vander Elst);

Dat de regeling van de schadevergoeding, zoals zij voortspuit uit de toepassing van art. 1382 B.W., niet behoort tot de wezenlijke bestanddelen van de Belgische morele, politieke of economische orde, zelfs niet indien al de betrokkenen bij de onrechtmatige daad de Belgische nationaliteit bezitten;

Overwegende dat appellanten vruchteloos een argument zoeken in de verzekeringspolis aangegaan tussen eerste en vierde geïntimeerde; dat immers vooraf dient bepaald te worden voor welke schade de eerste drie geïntimeerden verantwoordelijk zijn, terwijl enkel nadien kan nagegaan worden of die schade door verzekering is gedekt; dat de polis helemaal niet ter sprake komt bij het bepalen van de schade, waarvoor de gebeurlijke verantwoordelijken voor de onrechtmatige daad moeten instaan;

4. Overwegende dat vierde geïntimeerde met grond en reden de niet ontvankelijkheid opwerpt van de eis van appellanten, tot betaling van begrafeniskosten, op grond van het beding in de verzekeringspolis;

Dat deze rechtsgrond voor de eerste rechter niet werd vermeld;

Dat de vordering in eerste aanleg enkel steunde op de extra-contractuele verantwoordelijkheid; dat het aanwenden van de bijzonder nietszeggende formule in de dagvaarding: « om deze redenen en andere te gelegenertijd in te roepen » wanneer v o o r de eerste rechter enkel de verantwoordelijkheid uit de onrechtmatige daad werd voorghouden, die enige rechtsgrond niet kan uitbreiden;

Dat dientengevolge de vordering van de begrafeniskosten, ingevolge art. 464 Rv., een niet ontvankelijke nieuwe eis uitmaakt;

5. Overwegende dat, in het aangevochten vonnis de eis van appellanten zonder meer afgewezen werd; dat enkel terloops in de redengeving, doch buiten verband met het dispositief, gewag werd gemaakt « fouten... in Nederland gepleegd » — dan nog zonder aanduiding van de persoon die de fouten bedreef — en « een mogelijke contractuele verbintenis de begrafeniskosten te betalen » waarover « thans niet kan geoordeeld worden »;

Dat het incidenteel beroep van de laatste drie geïntimeerden ertoe strekt de eis tot betaling van de begrafeniskosten niet-ontvankelijk te horen verklaren en te beschikken dat er in hoofde van tweede en

derde geïntimeerde geen aquiliaanse verantwoordelijkheid voor het ongeval bestaat;

Dat, nu de eerste rechter op die punten geen voor geïntimeerde nadelige beschikking nam, de incidentele appellanten geen belang hebben bij hun incidenteel beroep, zodat dit rechtsmiddel niet ontvankelijk geacht wordt;

*Om die redenen,*

Het Hof,

Wijzende op tegenspraak,

Gelet op art. 24 der wet van 15 juni 1935;

Na advocaat-generaal Matthijs gehoord te hebben in zijn advies, uitgebracht in openbare zitting;

alle andere of meer omvattende besluiten als niet gegrond verwerpend;

verklaart appellanten ontvankelijk, doch niet gegrond in hun hoger beroep;

Houdt de door appellanten in hoger beroep gestelde nieuwe eis, tot betaling van begrafeniskosten op grond van de verzekeringspolis voor niet-ontvankelijk;

verklaart het incidenteel beroep niet ontvankelijk; Bevestigt het aangevochten vonnis in al zijn beschikkingen.

#### BURGERLIJKE RECHTBANK TE GENT

3e Kamer. — 30 juni 1960.

Alleensprekende rechter : M. Janssens.

Openbaar Ministerie : M. Cauwe.

Advocaten : Mrs. L. Martens, De Cordier en Van den Heuvel.

**Eis ingesteld tegen aangestelden van een V.Z.W. — Vordering van het slachtoffer tegen de verzekeraar van de dader. — Fout gepleegd in Nederland. — Beoordeling van de onrechtmatige daad en haar gevolgen volgens de *lex loci delicti*.**

*Wanneer men een V.Z.W. wenst aansprakelijk te stellen voor de gevolgen van een onrechtmatige daad, is het terzake zonder belang te weten of de personen die de onrechtmatige daad hebben gepleegd, aangestelden of organen zijn van bedoelde V.Z.W., vooraleer een onderzoek naar de gegrondheid van de eis tot schadeloosstelling werd ingesteld.*

*De slachtoffers van een onrechtmatige daad beschikken niet over een rechtstreekse vordering tegenover de verzekeraar. Deze vordering past alleen in het raam van het bij de wet van 24 mei 1937 verleend voorrecht op de door de verzekeraar uitgekeerde sommen.*

*De beoordeling van een onrechtmatige daad, de verantwoordelijkheid, de schade en de schadeloosstelling dienen te geschieden volgens de *lex loci delicti*.*

*De beperking van de schadevergoeding, zoals zij voortspuit uit de vreemde wet, druist geenszins in tegen de Belgische internationale openbare orde, nu het principe van de schadevergoeding ook door de wetgeving van het vreemd land (in casu, Nederland) werd erkend.*

*Daar de wetgeving van het vreemd land geen vergoeding voor begrafeniskosten voorziet, kan, buiten iedere aansprakelijkheid om, op grond van een beding, voorzien in de verzekeringspolis, geen vergoeding uit dien hoofde worden gevorderd.*

De Caluwé en Van der Heyden t./ V.Z.W. Verbond der Vlaamse Patronaten Chirojeugd, Van Kerckhove en N.V. Antwerp Assurance.

In openbare terechtzitting gehoord de partijen in hun middelen en besluiten, alsmede het openbaar ministerie in zijn advies;

Gezien de stukken;

Overwegende dat de leden van een jeugdgroep op 6 juli 1958 op uitstap waren in Nederland en twee jongens verdronken zijn in de Braakmankreek; dat de onderscheiden ouders van de slachtoffers schadevergoeding eisen van de V.Z.W. Verbond der Vlaamse Patronaten Chirojeugd, van de priester-bestuurder van de lokale groep, van de leider van de tocht en van de verzekeraar van drie bovengenoemden;

1. *Omtrent de ontvankelijkheid van de eisen tegen de V.Z.W. en de verzekeraar:*

a) Overwegende dat eisers stellen dat de bestuurder en de leider organen of aangestelden zijn van de vereniging zonder winstoogmerken, Verbond der Vlaamse Patronaten Chirojeugd;

Dat de eis tegen de vereniging dus ontvankelijk is, onverschillig of die stelling nu werkelijk de juiste is, vraag die juist de grond is van dat deel van de zaak;

Overwegende terloops dat het vraagstuk zonder belang wordt, indien de eisers tegen de bestuurder en leider falen;

b) Overwegende dat de beledigde partijen geen rechtstreekse eis kunnen stellen tegen de verzekeraar; dat nochtans de wet van 24 mei 1937 een voorrecht en een vordering tot betaling verschafft aan de slachtoffers; dat de eisers in onderhavig geval klaarblijkelijk de verzekeraar enkel aanspreken zoals de wet van 1937 en de rechtspraak van het Hof van Cassatie (18 oktober 1945, Pas. 1945, I, 240 en 247) beoelzen;

2. *Omtrent de fout:*

Overwegende dat de bestuurder en de leider geen fout in België hebben begaan; dat ze een groepje van een vijftiental jongens van ongeveer 15 jaar gerust onder de leiding of het medetoezicht van drie jongens van minstens 20 jaar mochten laten vertoeven aan boord van een kreek; dat die jongens zonder gevaar wat mochten rondlopen in het water, zoals duizenden kinderen het aan zee doen;

Overwegende dat de fouten, die de ongevallen veroorzaken, enkel in Nederland werden gepleegd, wanneer met een toevallig ontdekt oud bootje zonder roeipansen tot 25 meter uit de kant werd gevaren, terwijl de kinderen die niet of onvoldoende konden zwemmen, in het water aan de buitenkant of aan een ketting of koord van het vaartuig hingen;

Dat dergelijke spelen ook gevaarlijk zouden zijn aan de zeekust waar evengoed de diepte vrij plots en op zeer onregelmatige wijze kan toenemen indien men zich te ver van het strand laat afdrijven;

3. *Omtrent de schadevergoeding:*

Overwegende dat, nu geen fout in België werd begaan, maar het quasi-delikt volledig in Nederland werd gepleegd, enkel de Nederlandse wet toepasselijk is voor wat de vergoeding aangaat (Cass. Verenigde Kamers, 17 mei 1957 en advies van Procureur-Generaal Hayoit de Termicourt, Pas. 1957, I, 1111; Jan

Ronse, A.P.R., Tw. Schade en Schadeloosstelling, n° 182; Raymond Vander Elst, R.C.J.B. 1957, blz. 195 en volg.; J. T., 1956, blz. 684; Clunet 1955, blz. 294 en volg.);

Dat de beperking van de schadevergoeding, zoals zij voortspuit uit de Nederlandse wetgeving, geenszins indruist tegen de Belgische internationale openbare orde, nu het principe van de schadevergoeding ook in Nederlands recht wordt aanvaard;

Overwegende dat het Nederlands burgerlijk wetboek geen vergoeding toekent voor schade uit begrafeniskosten, dat de eisen tegen de verzekeraar enkel op delictuele of quasi-delictuele aansprakelijkheid zijn gesteund, zodat een mogelijk contractuele verbintenis de begrafeniskosten te zullen betalen buiten iedere aansprakelijkheid om, thans niet kan worden beoordeeld;

Overwegende dat het Nederlands burgerlijk wetboek de ouders enkel laat vergoeden zo ze door arbeid van het slachtoffer plegen te worden onderhouden;

Dat niets eens wordt aangevoerd dat het vijftienjarig zoontje De Cleuwé zijn ouders zou hebben onderhouden;

Dat voor de twintigjarige Vander Heyden vaststaat dat hij soldaat was en tevoor studeerde, zodat hij geen inkomsten aan zijn ouders bezorgde en ze nog minder onderhield in die zin, dat hij een behoefte van zijn ouders voldeed (Asser-Rutten, Verbintenissenrecht, II, blz. 602 en volg.);

*Op deze gronden,*

De Rechtbank,

Gelet op artikelen 2, 37 en 41 van de wet van 15 juni 1935,

Alle andere besluiten verwerpend en overeenkomstig het advies van het openbaar ministerie,

Verklaart de eis ontvankelijk doch ongegrond en verwijst de eisers in de kosten.

NOOT. — *Uiteenzetting der feiten.*

1. In de loop van het jaar 1958, ondernam een padvindergroep, samengesteld uit een aantal jonge knapen, een uitstapje naar Nederland. De inrichters van deze uitstap hadden er voor gezorgd de leden van deze jeugdgroepering in de gelegenheid te stellen om aan een kreek te baden.

Daar de leider van de inmiddels ter plaatse aangekomen groep, zich een paar uur moest verwijderen, stelde hij twee van zijn makkers aan om toezicht te houden over de spelen. Een zestal padvinders maakten van de gelegenheid gebruik om in een boot zonder riemen plaats te nemen, terwijl een viertal anderen zich in het water aan de boot vastklampten. Bij het afdrijven naar diep water, liet een der kinderen om een onbekende reden het vaartuig los en verdween onmiddellijk in de diepte. Dit bemerkend, sprong een der aangestelde toezichters het water in, doch daat hij niet kon zwemmen, verdronk hij eveneens.

De ouders van de verdronken kinderen stelden voor de rechtbank van eerste aanleg een vordering in tot schadeloosstelling; vordering welke gesteund was op art. 1382 B.W. en volgende. Het bedrag der gevorderde schadeloosstelling omvatte, buiten begrafeniskosten, extra patrimoniale schade.

De eerste rechter verklaarde hun vordering ongegrond omwille van de overweging dat, nu de lex loci delicti uitsluitend bevoegd om de grondslag van de

quasi-delictuele verantwoordelijkheid, uitgebreidheid en modaliteiten van de schadeloosstelling te bepalen, de Nederlandse wet, in casu art. 1406 N.B.W., geen andere schadevergoeding toekende dan deze die voortkwam van het verlies van onderhoud. Het Hof van Beroep nam, op enkele punten na, dezelfde motivering over en bevestigde in grote trekken het vonnis a quo, met dien verstande althans dat meteen nog duidelijker de nadruk werd gelegd op de localisatie van de fout in Nederland.

Het Openbaar Ministerie had in een omstandig advies de inrichters van deze uitstap gelaakt om hun lichtzinnigheid. Het was immers uitgemaakt dat deze bij het inrichten van de uitstap voor zwemgelegenheid hadden gezorgd, alhoewel de leden van de jeugdgroepering niet konden zwemmen.

In het raam van deze bondige uiteenzetting past het vanzelfsprekend niet de feitelijke gegevens van de ganse zaak te bespreken. Merken wij alleen op, dat het betoog van het Openbaar Ministerie tot de uitschakeling leidde van conflicten van internationaal privaatrecht. Immers, de vaststelling dat de fout in België door de inrichters was gepleegd geworden, bracht met zich de verplichting mede voor de rechter de aansprakelijkheid volgens Belgisch recht te beoordelen.

Op grond van feitenquesties, sloot het Hof zich bij de mening van het Openbaar Ministerie niet aan (1) (2).

#### *De burgerlijke aansprakelijkheid en de lex loci delicti*

2. Hoe gaat bij ons te lande de rechter te werk wanneer hij kennis krijgt van een vordering tot schadevergoeding en er een vreemd elementen conflicten van Internationaal Privaatrecht doet rijzen?

Zeër terecht hebben H. en L. Mazeaud (3) doen opmerken dat vooraf een qualificatieconflict dient opgelost in verband met de vraag of de verantwoordelijkheid van contractuele aard is, dan wel van delictuele aard.

Het qualificeren bestaat er hoofdzakelijk in een rechtshandeling of feit met een of andere rechtsinstelling te verbinden om van daaruit een bepaalde verwijzingsregel te formuleren die de eigenlijke wetsconflicten dient op te lossen. Het gaat dan ook, volgens deze auteur, niet op zich eerst op een wetsconflict blind te staren, wanneer men niet vooraf het feit of de rechtshandeling onder een categorie rechten heeft thuis gebracht. De qualificatie geschiedt dan ook overeenkomstig de lex fori.

Zodoende geeft deze eerste stelregel een aanvaardbare oplossing voor moeilijkheden waarmede sommige auteurs geen raad wisten. Wanneer A. C. J. Mulder (4) uitzonderingen voorziet op de algemene regel volgens welke de quasi-delictuele verantwoordelijkheid dient te worden beoordeeld volgens de lex loci, en deze uitzondering verband houdt met inbreuken op eigendomsrecht over onroerende goederen en hier terzake de lex rei sitae wenst toe te passen, dan sticht zijn redenering precies verwarring omdat hij twee soorten van conflicten niet weet uit elkaar te houden, met name de qualificatieconflicten enerzijds en de wetsconflicten anderzijds. Zoals hierboven werd aangegeven, heeft de eerste soort betrekking op categorieën rechtsinstellingen waaronder het regime der onroerende goederen dienst gerangschikt, de tweede op de keuze welke zich opdringt, nadat reeds werd uitgemaakt welke categorie rechten in aanmerking diende genomen.

3. Eens dit onderscheid gemaakt, gaan we een stap

verder. Nu de quasi-delictuele verantwoordelijkheid scherp werd afgelijnd, rijst vanzelfsprekend de vraag welke wet in aanmerking dient genomen.

Wij zullen ons hoofdzakelijk beperken tot de bespreking van de in België en Frankrijk voorgestane oplossingen en deze dan toetsen aan de in Nederland gangbare opvatting.

In de meeste handboeken over I.P.R. wordt als regel vooropgesteld de lex loci delicti commissi (5).

De grondslag van deze stelregel vloeit voort uit de interpretatie van art. 3, eerste lid B.W.; deze wetsbepaling welke de hoeksteen vormt van het ganse I.P.R., heeft precies in verband met de burgerlijke aansprakelijkheid aanleiding gegeven tot de meest uiteenlopende interpretaties.

De formulering van art. 3, eerste lid B.W. wijst erop dat de wetten van politie en veiligheid een territoriale gelding hebben. Heden ten dage wordt aan de begrippen « politie » en « veiligheid » een zuiver civielrechtelijke betekenis toegeschreven.

Raymond Vander Elst (6) heeft aangetoond hoe de stellers van het Burgerlijk Wetboek met deze bepaling alleen tot doel hadden aan het publiek recht — waaronder het strafrecht — een territoriale gelding te geven. Hierbij aansluitend heeft de rechtspraak in de loop van de negentiende eeuw, op het stuk van de burgerlijke aansprakelijkheid, de lex fori toegepast. Zij steunde immers op de overweging dat, zelfs indien de onrechtmatige daad in het buitenland was gepleegd geworden, de fout een inbreuk uitmaakte tegen de wetten van politie en veiligheid en als dusdanig dienende beoordeeld volgens de wetten van de rechter (7).

4. In de loop van de negentiende eeuw krijgen de begrippen « politie » en « veiligheid » langzamerhand een eigen betekenis; deze evolutie zal leiden tot de volledige losrukking van deze begrippen uit hun publiekrechtelijke kontekst.

Naarmate deze begrippen een zelfstandige betekenis krijgen, komt een nieuwe verwijzingsregel tot stand, volgens welke alle burgerlijke wetten van politie en veiligheid moeten worden beoordeeld volgens de wetten van het land, waar rechtshandelingen en feiten ermee in conflict gekomen zijn. Zulks treft inzonderheid de wetten betreffende de burgerlijke aansprakelijkheid (8).

Daar waar aanvankelijk de territoriale gelding van de wetten van politie en veiligheid de toepassing van de lex fori met zich meebrachten, op het stuk der burgerlijke aansprakelijkheid, en dit ongeacht de plaats waar de onrechtmatige daad werd gepleegd, groeit uit de geleidelijke vervreemding van publiek en privaatrecht een nieuwe opvatting over de territoriale gelding; volgens deze zullen de wetten van het land op wiens grondgebied de onrechtmatige daad werd gepleegd dienen toegepast, ten aanzien van de burgerlijke gevolgen, de plaats waar het geding wordt gevoerd buiten beschouwing gelaten.

Ter illustratie van deze strekking kan het vermaard arrest van het Hof van Cassatie dd. 17 mei 1957 worden aangehaald (9).

Na er vooraf op gewezen te hebben dat art. 3 eerste lid op het stuk der burgerlijke aansprakelijkheid een eenvoudige verwijzingsregel uitmaakt, merkt het Hoogste Gerechtshof op:

« Attendu, enfin que la circonstance que le juge belge eût pu valablement connaître, en raison de ce fait illicite, d'une action publique est irrelevante;

Que, d'une part, elle ne fait obstacle à ce que l'action conserve sa nature propre, différente de celle de l'action publique, et que, d'autre part, l'étendue de la

réparation due à la victime du fait ne dépend ni de l'exercice ni de la possibilité de l'exercice d'une action publique ».

In klare taal betekent deze passus dus dat de bestanddelen van de burgerlijke aansprakelijkheid, volgens de *lex loci delicti commissi* moet worden beoordeeld, zelfs zo de fout in België volgens de Belgische strafwetten kon worden betoed. Hier zinspeelt het Hof van Cassatie op de bevoegdheid van de Belgische strafrechter om, krachtens art. 7 en 12 Sv. kennis te nemen van de in de vreemde gepleegde misdrijven.

Logisch leidt deze stelling dus tot het besluit dat de strafrechter de Belgische strafwetten toepast ten aanzien van de dader, terwijl hij op burgerlijk gebied gehouden is de *lex loci delicti* toe te passen. Deze schijnbare tegenstelling komt nog scherper tot uiting, bij burgerlijke partijstelling voor de Belgische rechter, naar aanleiding van een wegens in de vreemde gepleegd misdrijf ingestelde vervolging.

In een recent Frans werk <sup>(10)</sup> wordt de tegenstelling op volgende manier verklaard: « La jonction des actions civile et publique sur le plan de la compétence judiciaire, n'implique pas toujours qu'il y ait coïncidence sur le plan de la compétence législative entre la *lex loci delicti* et la *lex fori*. Les articles 689 et suivants du code de procédure pénale permettent en effet de saisir le tribunal répressif français, alors même que le délit est commis à l'étranger. A la loi pénale française compétente, pour régir l'action publique, s'oppose ainsi dans cette hypothèse la loi étrangère du lieu du délit dont relève normalement l'action civile ».

Deze opvatting is niet nieuw. Zij moet veeleer beschouwd worden als het eindpunt van een gestadige evolutie in rechtsleer en rechtspraak. Een oudere auteur, zoals Fiore <sup>(11)</sup> had reeds het zelfstandig karakter van de burgerlijke vordering voorgestaan, bij eventuele burgerlijke partijstelling voor de strafrechter.

5. En toch stoort deze opvatting ons rechtsgevoel. Werd ons in de rechtsfaculteit niet onderwezen dat er tusden burgerlijke vordering en publieke vordering een solidariteitsband bestond? Ook deze opmerking hield de aandacht van Bourel <sup>(12)</sup> en van Batiffol <sup>(13)</sup> gaande. De solidariteitsband zou, naar de mening van deze auteurs, enkel beperkt blijven tot de verjaring, terwijl voor de overige bestanddelen der publieke en burgerlijke vordering een onafhankelijke regeling diene getroffen.

In acht genomen de bij de wet van 30 mei 1961 opgelegde verlenging van verjaringstermijn, zou het slachtoffer zich voor de Belgische strafrechter binnen de vijf jaar na het plegen van het misdrijf moeten burgerlijke partij stellen. De andere bestanddelen van de burgerlijke vordering zouden daarentegen beheerst blijven door de bepalingen van de plaatselijke wet.

Indien deze auteurs <sup>(14)</sup> de moeilijkheid omzeilen door de verjaring te beschouwen als een vorm- of procedurequestie, kunnen wij bezwaarlijk met deze oplossing vrede nemen.

Doorgaans bepaalt het land waar de schuldverdering is ontstaan de termijn van verjaring <sup>(15)</sup>, en wij vragen ons dan ook af waarom precies dit argument wordt uitgekozen om de uitzondering op de onafhankelijkheid tussen publieke vordering en burgerlijke vordering te wettigen. Zou deze uitzondering niet veeleer een toegeving zijn ten gunste van de solidariteitsband tussen publieke vordering en burgerlijke vordering, zoals nog steeds wordt toegepast op het gebied van het intern recht?

#### *De exceptie van internationale openbare orde*

6. Terwijl de rechtspraak art. 3, eerste lid als een bilaterale verwijzingsregel heeft geïnterpreteerd, ontwikkelt zich gelijklopend hiermede een nieuw begrip, met name de internationale openbare orde.

Kenmerkend voor de internationale openbare orde is dat zij hoofdzakelijk als uitzonderingsmaatregel wordt aangewend. Het is om zo te zeggen een middel dat de normaal toepasselijke verwijzingsregel in het gedrang brengt ten voordele van de *lex fori*. Batiffol bestempelt de internationale openbare orde als « l'élément perturbateur » van de normale verwijzingsregel, precies omdat zij het mechanisme van de verwijzing in de war stuurt.

Het uitzonderlijk karakter van internationale openbare orde is dan ook de reden waarom het Hof van Cassatie steeds aan de negatieve bepaling ervan de voorkeur heeft gegeven, ongeacht de aard der colisieregeling waarop de internationale openbare orde betrekking had <sup>(16)</sup>.

De internationale openbare orde vindt haar fundering niet in de positieve wetteksten; zij is de slotsom van uiteenlopende begrippen die door ons pretoriaans recht werden uitgewerkt.

Hoogstens kunnen we samen met De Vos <sup>(17)</sup> met veel omwegen de internationale openbare orde afleiden van grondwettelijke beginselen.

7. We moeten er ons dus voor hoeden de wetten van politie en veiligheid te verwarren met de Internationale openbare orde. De wetten van politie en veiligheid maken een gewone verwijzingsregel uit, waartegenover de internationale openbare orde bij wijze van uitzondering kan worden ingeroepen.

Indien aan art. 6 B.W. op het stuk van intern recht de betekenis van openbare orde niet kan worden ontkend, blijft dit begrip uitsluitend tot ons intern recht beperkt. Het Hof van Cassatie heeft in zijn arrest van 4 mei 1950 <sup>(18)</sup> de onafhankelijkheid beklemtoond en heeft zelfs laten uitschijnen dat de internationale openbare orde intenser was dan de interne openbare orde. Terwijl tal van beschikkingen van intern recht min of meer onze openbare orde aanbelangen, zal de internationale openbare orde echter steeds *enger* worden ingeroepen.

Doorgaans komt volgens onze rechtspraak de internationale openbare orde in het gedrang daar waar de toepassing van een vreemde wet voor de morele, politieke, sociale en juridische grondslagen van onze maatschappij gevaar oplevert <sup>(19)</sup> <sup>(20)</sup>.

#### *De burgerlijke aansprakelijkheid en de internationale openbare orde*

8. Nu rijst de vraag of de wetten betreffende de burgerlijke aansprakelijkheid kunnen ondergebracht worden onder de beschikkingen die de internationale orde aanbelangen.

Onderzoeken wij eerst de toestand op intern recht. Men kan alvast door een ontlastingsbeding niet ontsnappen aan de gevolgen van de burgerlijke aansprakelijkheid, voor zover zware fout of opzet met ontlasting gepaard gaan <sup>(21)</sup>.

Uit de vaststelling dat de burgerlijke aansprakelijkheid het voorwerp kon uitmaken van een beding <sup>(21b)</sup> en dus niet tot de interne openbare orde behoorde, leidde Raymond Vander Elst af dat de burgerlijke aansprakelijkheid a fortiori buiten het bestek van de internationale openbare orde viel <sup>(22)</sup>.

Bij nader onderzoek is het probleem niet zo een-

voudig. De burgerlijke aansprakelijkheid behoort inderdaad niet noodzakelijk tot de interne openbare orde doch hierop wordt steeds een uitzondering gemaakt, meer bepaald ten aanzien van de ontlasting van zware fout of opzet. Indien de zware fout nooit het voorwerp kan uitmaken van een ontlastingsbeding, valt het niet moeilijk aan te tonen dat dit verbod tot ontlasting zo intens kan zijn dat ook de vreemde wet tegen de internationale openbare orde zou indruisen, wanneer zij dergelijk beding zou dulden.

In dezelfde zin kan worden voorgestaan dat de vreemde wet die in concrete gevallen aan de slachtoffers elke aanspraak tot schadevergoeding ontzegt daar waar de Belgische wetten deze toekennen, eveneens tegen de internationale orde kan indruisen. Immers kan deze vreemde wet, in deze omstandigheid, het plegen van zware fout of opzet aanmoedigen.

Men kan dus niet eenvoudigweg besluiten dat de wetten betreffende de burgerlijke verantwoordelijkheid buiten het bestek van de internationale openbare orde vallen. Daar waar op het stuk van intern recht een overeenkomst met een beding van ontlasting van verantwoordelijkheid tegen de openbare orde indruist, zo dit beding ontlasting van verantwoordelijkheid voor zware fout of opzet tot gevolg zou hebben, zal een vreemde wet die eveneens tot gevolg zou hebben dat men van elke verantwoordelijkheid voor zware fout of opzet zou ontslagen zijn, in wezen de internationale openbare orde in gevaar brengen.

*Het stelsel van Mazeaud  
of de verwerping van de lex loci delicti*

9. Wij zullen nu bondig de stelsels overlopen die in België en Frankrijk de gangbare oplossing pogen te weerleggen.

Sedert 1934 pogen H. en L. Mazeaud het stelsel van de *lex fori* bij hoven en rechtbanken aanvaardbaar te maken (23). Alhoewel dit stelsel geen kans heeft om de thans in België en Frankrijk gevestigde rechtspraak omver te werpen — gelet op het arrest van het Hof van Cassatie in verenigde kamers uitgesproken dd. 17 mei 1957 (26) —, moeten we er toch even blijven bij stilstaan.

H. en L. Mazeaud gaan uit van de vaststelling dat de strikte toepassing van de *lex loci* onbillijk wordt, wanneer de vreemde wetgeving tegenover de slachtoffers strenger optreedt. Daarom zoeken zij naar middelen die de toepassing van de *lex fori* juridisch rechtvaardigen.

Vertrekkend van dezelfde wetsbepaling, met name art. 3, eerste lid B.W., werpen H. en L. Mazeaud op dat de wetten van politie en veiligheid oorspronkelijk betrekking hadden op de territoriale toepassing van het publiek recht. De territoriale gelding van deze wetten zou dan in deze zin moeten worden opgevat dat de strafrechter steeds volgens zijn eigen wetten misdrijven moet betugelen, ook wanneer deze in de vreemde waren gepleegd.

Hoe zou het mogelijk zijn de wetten betreffende de burgerlijke aansprakelijkheid in tegenovergestelde zin te verklaren, wanneer deze van de wetten van politie en veiligheid niet kunnen afgescheiden worden? Wel integendeel zullen de wetten betreffende de burgerlijke aansprakelijkheid in het licht van de *lex fori* worden beoordeeld en mag de rechter ten aanzien van de burgerlijke aansprakelijkheid geen andere regel treffen dan deze voorzien voor de strafrechtelijke verantwoordelijkheid.

Beide zijn algemeen toepasselijk op het grondgebied

en permanent voor misdrijven en quasi-delicten gepleegd in het buitenland.

10. Op deze interpretatie van art. 3, eerste lid, werd scherpe kritiek uitgebracht (25).

Deze komt hierop neer dat H. en L. Mazeaud het onderscheid tussen wetten van politie en veiligheid en de daarmee gepaard gaande verwijzingsregel, enerzijds, en de exceptie van de internationale orde anderzijds, uit het oog hebben verloren. Het stelsel van H. en L. Mazeaud sluit in grove trekken aan bij de mening van Wächter (26). Volgens deze auteur kon de *lex fori* alleen in overweging worden genomen; immers, hoe zou de dader van een in het buitenland gepleegd delict ertoe gerechtigd zijn een onvoorwaardelijk recht te laten gelden op de toepassing van de aldaar vigerende wetten?

*Besluit :*

11. Aan het principe van de *lex loci* kan in de huidige stand van de rechtspraak niet meer getornd worden. Wij kunnen ons trouwens de weelde niet veroorloven een andere interpretatie van art. 3, eerste lid B.W. te geven dan degene die thans unaniem door rechtsleer en rechtspraak wordt voorgestaan.

Het is dan ook overbodig aan rechtsvergelijking te doen. Sommige landen beschikken over een eigen wetgeving die de toepassing van de *lex fori* verplicht maakt (27). In andere landen is de in ons art. 3, eerste lid, neergelegde beschikking onbekend, zodat deze vreemde wetgevingen geen vergelijking kunnen doorstaan.

*Proeve van oplossing voor de toepassing van de lex fori*

*Eerste middel : Het stelsel der terugwijzing.*

12. Indien wij de verwijzing naar de *lex loci* als norm aanvaarden, moeten wij ons de vraag stellen naar welk onderdeel van de vreemde wet er eigenlijk verwezen wordt, nl. de interne vreemde wet of de volgens de vreemde wet toepasselijke collisieregeling?

13. Welke collisieregeling schrijft het Nederlands Recht voor?

Terzake burgerlijke aansprakelijkheid passen in principe Hoven en Rechtbanken in Nederland, net zoals in België, de plaatselijke wet toe. Meestal wordt deze verwijzingsregel van art. 6 N.B.W. afgeleid, naar verluid waarvan: « De strafwetten en -verordeningen van politie bindend zijn voor allen die zich op het grondgebied van het Koninkrijk bevinden » (28). (28bis)

Naast de uitzonderingen op de *lex loci*, voortspruitende uit overwegingen van internationale openbare orde, heeft Van Brakel (29) de *lex loci* ook pogen te weren wanneer het verband tussen de handelingen en de plaats waar zij wordt verricht al te zwak is, terwijl de band met een andere wetgeving veel sterker zou zijn. Als voorbeeld haalt Van Brakel het geval aan waar twee Nederlanders in een D-trein gezeten, op vreemd grondgebied in woordenwisseling geraken, waarbij de ene de andere beledigt. In deze onderstelling zou niet de vreemde wetgeving toepasselijk zijn op het gebied der burgerlijke aansprakelijkheid, doch de Nederlandse wet (30).

Deze stelling spreekt radikaal de in België en Frankrijk gangbare opvatting tegen. Volgens deze laatste wordt bij toepassing van de *lex loci*, veel meer de bescherming van de rechten van derden beoogd

dan van de specifieke rechten van het slachtoffer, zodat de plaatselijke wet alleen in aanmerking kan komen om het ter plaatse verbroken evenwicht te herstellen <sup>(31)</sup>.

Mulder heeft deze strekking nog verder doorgedreven <sup>(32)</sup>. Volgens deze auteur zouden de hoogst persoonlijke rechten, zoals recht op leven, op eer en goede naam, dienen te staan onder de nationale wet van de betrokkene. De kwestie wordt natuurlijk in een helder daglicht gesteld, eens men samen met Mulder gaat beweren dat de krenking van deze rechten veeleer de status van de betrokkene aanbelangt dan het territorium waar de rechtskrenking tot stand kwam.

De hierboven besproken uitzondering op de *lex loci* lijkt gewettigd van het standpunt uit van het slachtoffer. Het is niet uitgesloten dat de aard der schade (krenking van hoogst persoonlijke rechten van het slachtoffer) en de onmogelijkheid om deze schade te localiseren op de plaats waar de onrechtmatige daad gepleegd werd, ten slotte de rechtsorde van het land waartoe het slachtoffer behoort in aanzienlijker mate in gevaar heeft gebracht, en de toepassing van de *lex loci* tengevolge hiervan overbodig wordt.

14. Nu werd in België herhaaldelijk, ten aanzien van wetsconflicten, in verband met de Staat en de bekwaamheid van vreemde personen, beslist dat, wanneer de Belgische Wet naar de *lex patriae* verwijst, de *lex patriae* zelf een tweede verwijzingsregel kan uitvaardigen die de terugwijzing naar de Belgische wet mogelijk maakt <sup>(33)</sup>. De Belgische Wet verwijst dus niet noodzakelijk naar de interne vreemde wet doch naar de door de vreemde wet toegepaste *collisieregeling*.

De vraag of de terugwijzing ook op andere gebieden toegepast kan worden moet niet noodzakelijk ontkennend worden beantwoord. Er bestaan echter van principieel standpunt twee bezwaren, te weten :

a) de vaststelling dat de rechtspraak en rechtsleer nooit van de terugwijzing heeft gebruik gemaakt in wetsconflicten betreffende de burgerlijke aansprakelijkheid;

b) de omstandigheid dat de vreemde wet zelf geen eigen positieve wetsbepalingen in deze zin bevat.

a) Doorgaans komt de terugwijzing ter sprake naar aanleiding van conflicten tussen de nationale wet van de *Cujus* en de wet van zijn laatste woonplaats om de wettelijke devolutie ten aanzien van de roerende goederen der nalatenschap te bepalen. Elders zal het conflict zich voordoen tussen de nationale wet der echtgenoten en de wet van het huwelijksdomicilie, naar aanleiding van de vraag welke wet hun huwelijksvermogensrecht bepaalt.

Indien wij de definitie van Philonenko <sup>(34)</sup> indachtig zijn : « Dans le sens général du terme, c'est (de terugwijzing) un effet de la prise en considération de la règle de droit international privé de la loi normalement applicable », kunnen de criteria echter ook in onderhavig geval weerhouden worden.

In de onderstelling dat de Nederlandse wet, hetzij bij wettekst, hetzij door een regel van gewoonterecht, naar de nationale wet van slachtoffer en dader terugwijst, gaat het inderdaad om een voorschrift van internationaal privaatrechtelijke aard.

Onder de verschillende mogelijkheden citeert dezelfde auteur trouwens het geval waar de vreemde wet terugwijst naar eender welke vreemde wet.

Toch blijft het niettemin de vraag of de toepassing van de terugwijzing de normale regels der qualifi-

catie niet in het gedrang zal brengen. Zo de Nederlandse wet — of beter gezegd de Nederlandse rechtsleer — bij misdrijven welke extrapatrimoniale schade tot gevolg hebben, een neiging vertoont om aan te sluiten bij de nationale wet der slachtoffers, zal de inachtneming van deze secundaire qualificatie de primaire qualificatie en de daarvan afhankelijke verwijzingsregel uitschakelen. De bewering als zou de secundaire qualificatie met de primaire qualificatie tegenstrijdig zijn, lijkt ons nochtans overdreven <sup>(35)</sup>.

De Nederlandse wet laat zich immers aan een andere qualificatie veel minder gelegen, dan aan een uitzonderlijke verwijzingsregel, waardoor op de normaal toepasselijke *collisieregeling* een correctief wordt aangebracht.

Indien ten slotte de terugwijzing in onderhavig geval een zonderling karakter vertoont, lijkt ons de toepassing ervan niet a priori uitgesloten. De bedoeling van de terugwijzing is, naar het woord van Philonenko <sup>(36)</sup>, alleen deze wetten in overweging te nemen die de vreemde rechter zelf zou hebben toegepast <sup>(36)</sup>.

b) Een tweede moeilijkheid spruit voort uit de vaststelling dat de Nederlandse verwijzingsregel niet in een uitdrukkelijke wettekst besloten ligt. Wel hebben de meeste gezaghebbende auteurs in Nederland de terugwijzing in gelijkaardige gevallen aanbevolen.

De Belgische rechter heeft nochtans de plicht de Nederlandse wet toe te passen, niet alleen zoals zij werd vastgelegd in positieve wetteksten, maar ook overeenkomstig de aldaar geldende interpretatie <sup>(37)</sup>. Het valt dan ook niet moeilijk aan te nemen dat onder vreemde wet, zowel de geschreven wet als een regel van gewoonterecht wordt bedoeld.

Procureur Generaal Hayoit de Termicourt merkt evenwel op <sup>(38)</sup> dat de Belgische rechter alleen kan gehouden zijn de vreemde wet toe te passen zonder dat de vreemde rechtspraak hiermede zou kunnen gelijkgesteld worden.

Wij zullen de mening van deze hoogstaande magistraat zeker niet tegenspreken wanneer wij laten opmerken dat hierop een uitzondering dient gemaakt te worden omdat in onderhavig geval de *collisieregeling* slechts uitzonderlijk in positieve wetteksten wordt neergelegd. Indien men het eens is over het principe dat de rechter ook de *collisieregeling* van het vreemd land moet in acht nemen, dan zou de rechter zich systematisch aan deze verplichting onttrekken, onder voorwendsel dat de *collisieregeling* niet voorzien werd door een positieve wettekst. Zodoende zou men van bedoeld principe een dode letter maken <sup>(39)</sup>.

*Tweede middel : De exceptie van internationale openbare orde en het Nederlands recht.*

15. Zoals we reeds hebben aangestipt kan de normale verwijzingsregel in de war gestuurd worden door de aanwending van exceptie van internationale openbare orde. In onderhavig geval kan dit middel geenszins afbreuk doen aan de vaste rechtspraak van het Hof van Cassatie dat in verenigde kamers op 17 mei 1957 eens en voor altijd het principe van de *lex loci* vastlegde.

16. Laten we eerst een blik werpen op art. 1406 van het Nederlands burgerlijk wetboek. Alhoewel in principe het Nederlands Burgerlijk Wetboek aan de slachtoffers van een onrechtmatige daad aanspraak op schadevergoeding toekent, en de aanspraak zowel gericht kan zijn op herstel van extrapatrimoniale schade als op herstel van materiële schade <sup>(40)</sup>, wor-

den bij art. 1406 N.B.W. perken gesteld aan de omvang en de aard ervan: «In geval van moedwillige of onvoorzichtige doodslag, hebben de overblijvende echtgenoot, de kinderen of de ouders van de nedergeslagene die door zijn arbeid plegen te worden onderhouden, een rechtsvordering tot schadevergoeding te vaarderen naar gelang van de wederzijdse stand en fortuin der personen en naar de omstandigheden», aldus art. 1406 N.B.W.

Hierdoor wordt eenvoudigweg bedoeld dat de nagelaten betrekkingen schadevergoeding mogen vragen voor zover het overlijden van de «nederorgeslagene» verlies van levensonderhoud voor de naastbestaanden met zich medebrengt. Dit artikel heeft zijn keerkant. Buiten de schade gelegen door het verlies van levensonderhoud, mag de rechter geen andere criteria in overweging nemen om de schade te ramen.

Deze vordering dient nauwkeurig onderscheiden te worden van de vordering tot alimentatie omdat ze de onrechtmatige daad tot grondslag heeft. Recente arresten hebben beslist dat deze vordering inderdaad een schadevordering uitmaakte (41).

17. Is de interne Nederlandse wet, met name art. 1406, niet strijdig met de Belgische openbare orde?

Het Hof van Beroep te Gent oordeelde dat art. 1406 N.B.W. geenszins tegen onze internationale openbare orde indruiste. Volgende passus van het arrest bewijst zulks voldoende: «Dat, nu de Nederlandse wet vergoeding voorziet ten voordele van het slachtoffer, bij het veroorzaken van de dood door onvoorzichtigheid (art. 1406), zij niet strijdig kan geacht worden met de Belgische openbare orde».

De redenering is dus deze: eens de vreemde wet principieel het recht op schadeloosstelling heeft erkend, kan de internationale openbare orde niet in het gedrang worden gebracht door de omstandigheid dat in een bepaald concreet geval dit recht op schadeloosstelling geen uitwerking heeft.

Gesteld dat de vreemde wet het recht op schadeloosstelling toekent, kan deze de uitoefening van dat recht afhankelijk stellen van strengere voorwaarden?

Alleen het principe zelf van de schadeloosstelling zou hoogstens tot de sfeer van de internationale openbare orde niet in het gedrang worden gebracht door de omstandigheid dat in een bepaald concreet geval dit recht op schadeloosstelling geen uitwerking heeft.

Gesteld dat de vreemde wet het recht op schadeloosstelling toekent, kan deze de uitoefening van dat recht afhankelijk stellen van strengere voorwaarden?

Alleen het principe zelf van de schadeloosstelling zou hoogstens tot de sfeer van de internationale openbare orde kunnen behoren. Poulet meende in deze zin dat de vreemde wetgeving door de Belgische rechtbanken zou dienen geweerd, zo deze geen algemene verplichting tot schadeloosstelling voorzagt (42). Vanzelfsprekend kan dergelijk verwijt de Nederlandse wet niet treffen. Doch het is de vraag of het aanvaardbaar is dat, wanneer het principe zelf met onze internationale openbare orde niet strijdig is, de gevolgen die de toepassing ervan op Belgische bodem teweegrengt, steeds met onze internationale openbare orde in overeenstemming kunnen gebracht worden.

Het lijkt toch geen twijfel dat de ouders die hun kind door de schuld van een jeugdorganisatie hebben verloren, ontegenzeggelijk schade hebben geleden en dat de onmogelijkheid om hiervoor schadevergoeding te bekomen — zij weze nog symbolisch — in België tegen de borst stuit. Het kan de slachtoffers weinig troosten

dat het recht op schadeloosstelling door de vreemde wet werd erkend, indien zij van elke schadeloosstelling in concreto verstoken blijven.

Ons insziens kan er geen bezwaar bestaan, de internationale openbare orde in overweging te nemen, telkens de toepassing van de vreemde wet, zowel ten aanzien van het principe zelf als ten aanzien van zijn gevolgen, de morele grondslagen van onze maatschappij in gevaar brengt door het rechtsgevoel van de Belgische rechtsonderhorigen in grote mate te storen. Een misdadiger zou anders geneigd kunnen zijn bij voorkeur zijn slag in Nederland te slaan, omdat de burgerlijke gevolgen van een aldaar gepleegd misdrijf veel milder worden gesanctioneerd, dan op Belgische bodem.

In dit opzicht knoopt deze beschouwing trouwens aan bij hetgeen werd gezegd over de verhouding burgerlijke aansprakelijkheid - internationale openbare orde. Immers, wanneer de toepassing van de vreemde wet op Belgische bodem onrechtstreeks ontlasting van verantwoordelijkheid voor zware fout of opzet tot gevolg zou hebben, dan lijdt het geen twijfel dat de toepassing van dergelijke wet, wat haar gevolgen betreft, strijdig is met de Belgische internationale openbare orde.

FRANS BOUCKAERT,

Advocaat,

Assistent Rijksuniversiteit Gent.

(1) Wegens de beperkte ruimte waarover wij in dit tijdschrift beschikken, kon dit omstandig advies helaas niet worden gepubliceerd. Wij moesten er ons dan ook mede tevreden stellen de algemene strekking ervan aan te stippen. (2) Het vonnis van de Rechtbank waarvan de tekst in deze bijlage werd gepubliceerd behandelt de twee vorderingen samen. Het Hof van Beroep velde daarentegen twee onderscheiden arresten welke de vorderingen afzonderlijk behandelen. Daar de arresten, op één passus na, in identieke bewoordingen werden opgesteld, bleek het overbodig het tweede arrest in extenso te publiceren.

In het tweede arrest, waarin Vander Heyden als appellant optrad, werd onderaan de laatste alinea van de onder nummer drie uitgebrachte motivering volgende passus toegevoegd:

«Overwegende dat de door appellanten overgelegde attesten niet bewijzen dat zij reeds tijdens het leven van hun overleden zoon door zijn arbeid «plachten te worden onderhouden» (Vgl. Arrest van de Hoge Raad d.d. 21 mei 1954, Nederlandse Jurisprudentie, 1954, 460); dat zij weliswaar laten blijken dat het slachtoffer het vak van uurwerkmaker had aangeleerd, «flink gevorderd was om als volwaardig blz. 358, nr. 2235-2 en H. Mazeaud, Conflits de lois en vakman gelijk welke proef te doorstaan» en gewerkt had in het uurwerk- en juwelenbedrijf van zijn moeder, doch dat zijn leertijd pas beëindigd was sedert 23 december 1956, dat hij nadien zijn diensplicht vervulde (geboren op 12 december 1937) en zulks nog deed op het ogenblik van het ongeval; dat derhalve niet blijkt dat de overledene door zijn arbeid een werkelijke bijdrage placht te leveren in het onderhoud van zijn ouders, hetgeen nochtans vereist is om een vordering op grond van art. 1406 Nederlands B.W., te kunnen uitoefenen (Vgl. Drion, Jaarboek van de Vereniging voor Vergelijkende Studie van het Recht in België en Nederland, 1955 en 1956, blz. 219).

(3) *Traité de Responsabilité Civile*, Boekdeel III, 5e druk, compétence dans le domaine de la responsabilité civile, délictuelle et quasi délictuelle, Clunet, 1934, p. 379 - Zie ook Arminjon, *Précis de Droit International Privé*, 2e druk, Boekdeel I, blz. 133, nr. 61).

(4) Mulder, Inleiding tot het Nederlands I.P.R. 1947, Arnhem, blz. 196.

(5) L. De Vos, *Conflit de Lois*, Brussel 1946, deel II, nr. 715 tot 719; Poulet, *Manuel de Droit International Privé* Belge, 1947, blz. 363, nr. 317; Rolin, *Principes de Droit International Privé*, uitg. 1897, deel III, nrs. 1067 en volgende; Batin, *Principes de Droit International Privé*, 1932, p. 414 en 338; Savatier, *Cours de Droit International Privé*, 1953, p. 213, nr. 290; Battifol, *Traité Élémentaire de Droit International Privé*, uitg. 1959, nr. 556 en volg.

(6) Raymond Vander Elst, *Les Lois de la Police et de Sureté*, Brussel 1956, blz. 19.

(7) Fr. Cassatie, 29 mei 1894, S. 1894. I. 481 noot Lyon-Caen.

(8) De Vos, *Conflit de Lois*, IIe deel, blz. 738, nr. 717.

(9) Cass. Verenigde Kamers, 17 mei 1957, Bologne t/ Sainte, R.C.J.B. 1957, blz. 192 + noot Raymond Vander Elst.

(10) Bourel, *Conflit de Lois en matière d'obligations extra-contractuelles*, 1961, blz. 243.

- (11) Fiore, De la Loi qui doit régir les engagements qui se forment sans convention, Clunet 1900, p. 727.
- (12) Bourel, op. cit., blz. 245.
- (13) Battifol, Traité Élémentaire du Droit International Privé, 1959, nr. 563, blz. 613.
- (14) Zie eveneens C. Laurent, Quelle est la Loi applicable à la réparation d'un dommage causé par un délit commis à l'étranger mais puni par la loi pénale belge, Hommage à Léon Graulich par ses anciens élèves, Liège 1957, 698; De Page, deel II, nr. 907, B, blz. 821.
- (15) Battifol, Traité Élémentaire, nr. 541 - Vrederecht St. Gillis, 23 april 1959; J.J.P. 1959, 352; Rb. Dinant 22 oktober 1958, Pas. 1959, III, 41.
- (16) Rigaux, in R.C.J.B. 1961, blz. 343 op arrest van Hof van Cass., 24 maart 1960.
- (17) De Vos, Conflits de Lois, deel I, nr. 24.
- (18) Cass. 4 mei 1950, Pas. 1950, I, 624 en R.W. 1950-51, kol. 11.
- (19) Zie over Internationale openbare orde: Cass. 30 nov. 1933, Pas. 1934, I, 211; Cass. 4 mei 1950, Pas. 1950, I, 624; Cass. 24 maart 1960, Pas. 1960, I, 860. Zie over interne openbare orde: Cass. 9 december 1948, J.T. 1949, 228; en Pas. 1948, I, 699; Cass. 30 nov. 1933, Pas. 1934, I, 88.
- (20) Het benaderend begrip van onze internationale openbare orde heeft de Engelse auteurs ertoe gebracht een eigen begrip met name de «public policy» te smeden om het van onze internationale openbare orde te onderscheiden; Gravelson, The Conflicts of Law, Stevens, 1955, blz. 483.
- (21) Dekkers, Handboek van Burgerlijk Recht, deel II, nr. 292; De Page, deel II, 2e uitg., nr. 1053, p. 1019; R.P.D.B., v° Responsabilité, nr. 1627; Mazeaud, Traité de Responsabilité Civile, nr. 2571 en volgende; Kluyskens, Verbintenissen, uit. 1948, nr. 390, blz. 593; Cass. 21 februari 1907, Pas. 1907, I, 135.
- (21b) Cass. 14 maart 1939, Pas. 1939, I, 140; Cass. 4 april 1946, I, 130.
- (22) Raymond Vander Elst, in noot, R.C.J.B. 1957, blz. 203.
- (23) H. Mazeaud, Conflits des Lois et Compétence internationale dans le domaine de la Responsabilité civile délictuelle et quasi délictuelle, Clunet, 1934, p. 379 en volgende.
- (24) R.C.J.B. 1957, blz. 192.
- (25) De Vos, Conflits de Lois, I, nr. 718, blz. 739.
- (26) Wächter, Archiv für Civilistische Praxis, Deel XXV, jg. 1842, p. 333.
- (27) Gedeeltelijk voor Duitsland, § 12 - Allgemeine Vorschriften-Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch.
- (28) Van Brakel, Beginselen van Nederlands I.P.R., 1953, p. 221, § 154.
- (28b) Hof Amsterdam, 5 juni 1914, in Van Hasselt, Nederlandse rechtspraak in I.P.R., 1936, blz. 305; Hof den Haag, 15 juni 1955, N.J. 1955, nr. 615; Rb. Middelburg, 31 december 1952, Register N.J. blz. 110, Tw. Internationaal Privaatrecht.
- (29) Van Brakel, op. cit., § 154, blz. 223.
- (30) In dezelfde zin, J. Jitta, Internationaal Privaatrecht, Tjeenk Willink en Zoon, 1916, blz. 526.
- (31) Battifol, Traité Élémentaire de Droit International Privé, nr. 556; Vander Elst, noot in R.C.J.B., 1957, blz. 201.
- (32) Mulder, Inleiding tot het Nederlands I.P.R., 1947, blz. 196.
- (33) Brussel, 23 augustus 1957, Pas. 1958, II, 272; Brussel 16 mei 1960, Pas. 1960, II, 265.
- (34) Philonenko, La théorie du renvoi en Droit Comparé, 1934, p. 1.
- (35) Volgens Bartin kan de secundaire qualificatie alleen in aanmerking genomen worden om het regime der goederen te bepalen. De qualificatie volgens de lex situs gold hier als een uitzondering op de algemene regel volgens welke alleen de lex fori bevoegd was om een feit of rechtshandeling te kwalificeren; Bartin, De l'impossibilité d'arriver à la suppression définitive des conflits de lois, Clunet, 1897, blz. 247.
- (36) Philonenko, La théorie du renvoi en Droit Comparé, blz. 288, § 2.
- (37) Naar aanleiding van zaken die men onder zijn bewaking heeft: Rb. Brussel, 22 januari 1938, Rev. Gén. Ass. Resp. 1938, nr. 2641.
- (38) Mercuriale uitgesproken ter gelegenheid van de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 1 september 1962, La Cour de Cassation et la Loi étrangère, J.T. 1962, p. 469.
- (39) In art. 18 van het eenvormig Benelux-ontwerp — 15 maart 1950 — Rev. Crit. Droit International Privé, 1951, p. 710, werd dezelfde opvatting gehuldigd. Hierin wordt naar de lex loci verwezen, tenzij wanneer de gevolgen van de onrechtmatige daad zich tot de rechtsfeer van een ander land uitstrekken.
- (40) Asser-Rutten, Verbintenissenrecht, Eerste Stuk, De Verbintenissen, blz. 212.
- (41) H.R. 19 nov. 1943, N.J. 1944, nr. 21; H.R. 11 jan. 1946, N.J. 1946, nr. 90; H.R. 21 mei 1954, N.J. 1954, nr. 460.
- (42) Pouillet, Manuel de Droit International Privé, blz. 366, nr. 319.

VLAAMSE JURISTEN.

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

## BURGERLIJKE RECHTBANK TE HASSELT

1e Kamer. — 30 april 1962.

Voorzitter: M. Kranzen.

Rechters: M.M. Perilleux en Strauven.

Advokaten: Mrs. De Coster en Derks.

**Erfdienstbaarheid van overgang of losweg. — Vermoeden, dat een losweg onverdeelde eigendom van alle aanpalende eigenaars is. — Gevolgen. — Verder gebruik van een losweg bij verandering van een tuin in garages.**

*Een steeg, die aan de ene kant uitgaat op een openbare weg en aan de andere kant doodloopt in de vroeger buiten de vesting aangelegde hoven, is niet als een buurtweg te beschouwen, ook wanneer zij op de atlas der buurtwegen voorkomt, daar zij niet voor doorlopend verkeer dient.*

*Een losweg of exploitatieweg wordt vermoed onverdeelde eigendom te zijn van al de aanpalende eigenaars. De medeëigendom heeft voor gevolg, dat er van erfdienstbaarheid geen sprake kan zijn.*

*Een medeëigenaar mag de gemene zaak gebruiken en ervan genieten volgens haar bestemming, hetgeen in de onderhavige zaak medebrengt, dat de medeëigenaar de bedoelde weg als zodanig gebruikt maar hem b.v. niet beplanten mag. Dit betekent echter niet, dat wanneer een medeëigenaar de bestemming van zijn goed zou veranderen hij geen gebruik meer van de gemene weg voor de uitbating van zijn van bestemming veranderd goed zou mogen maken. Het is een zeer natuurlijke evolutie, dat hoven, die voor meer dan een eeuw buiten de stadswallen lagen, thans in de agglomeratie geïncorporeerd zijn en nu niet meer als tuinen maar als garages gebruikt worden.*

Vanderschot en Marchal t./ Jacquet en cs.

Gelet op het bestreden vonnis van de Vrederechter van het kanton Hasselt van 11 juli 1961, regelmatig in vorm van uitvoerbare uitgifte overgelegd;

Overwegende dat de ontvankelijkheid van het beroep niet wordt betwist en dat er geen redenen van niet ontvankelijkheid, welke de rechtbank ambtshalve zou moeten opwerpen, aanwezig zijn;

Overwegende dat de initiële eis van appellanten er hoofdzakelijk toe strekte verbod te horen opleggen het perceel gelegen te Hasselt, aan het Kolonel Dussartplein, sectie C, nr. 104/n, tussen de eigendom van appellanten en een eigendom Blommen-Feytongs te gebruiken als toegang tot reeds bestaande of nog te bouwen garages en tevens tot het bekomen van schadevergoeding wegens beschadiging van de zijgevel van het huis van appellanten; dat de eerste rechter het eerste deel van de eis afwees en alvorens te statueren over het tweede deel, een deskundig onderzoek bevolen heeft;

Overwegende dat het in werkelijkheid gaat om de vraag te weten welke de aard is van een wegje gelegen tussen de voormelde eigendommen en verder toegang gevend tot de eigendommen van geïntimeerden en welke de rechten van partijen op dit wegje zijn; of het hier gaat over een erfdienstbaarheid van overgang over het goed van appellanten, ofwel over een weg van andere aard, zoals hierna zal besproken worden;

Overwegende dat appellanten er zich ten onrechte op beroepen dat de bewijslast rust op geïntimeerden, daar een eigendom in principe als vrij en onbelast

moet worden beschouwd; dat dit juist zou zijn, indien het vaststaat dat het bedoelde perceel eigendom is van appellanten; dat waar zulks echter betwist is, appellanten eerst hun eigendomsrecht moeten bewijzen;

Overwegende dat zij dit bewijs menen te vinden in de akten van verkoop van hun goed, verleden voor notaris van Soest te Hasselt de 16 juli 1954;

Overwegende dat de eerste rechter echter terecht heeft aangenomen dat de rechtsvoorganger van appellanten niet meer rechten kon overdragen, dan hijzelf bezat, en dat het plan gehecht aan bedoelde akte, in strijd is met alle vroegere akten, welke betrekking hebben op de eigendomsoverdracht van het tegenwoordige goed van appellanten;

Overwegende dat dit negatieve bewijs kan volstaan om de eis af te wijzen; dat het echter niet zonder belang is, ten einde het te treffen besluit beter te verrechtvaardigen, na te gaan aan wie het bedoelde wegje dan ingenlijk toebehoort;

Overwegende dat dit wegje voorkomt op de atlas der buurtwegen van de stad Hasselt; dat echter vrijwel alle buurtwegen hun oorsprong vinden in de overgang die het publiek zich gebaand heeft over de private eigendom, dat daarom de wet van 10 april 1841 op de buurtwegen bepaald heeft dat de inschrijving op de atlas op zich zelf geen eigendomstitel verschaft aan de gemeente, maar dat de inschrijving, naar luid van art. 10, geldt als titel welke aanleiding geeft tot de verjaring van 10 of 20 jaren; dat de verjaring ten voordele van de gemeente echter slechts kan verkregen worden indien het publiek de ingeschreven weg als openbare weg en gedurende de nodige tijd gebruikt heeft voor doorgaand verkeer; (Marcotty, De la Voirie publique par Terre, dd. 1930, nrs. 59 en volgende);

Overwegende dat uit de overgelegde elementen blijkt dat men hier te doen had met een steeg aansluitende op een openbare weg, maar aan het andere einde doorlopend in de hoven, die destijds aangelegd waren buiten de vestinggracht; dat die steeg dus niet diende voor doorlopend verkeer en bijgevolg geen buurtweg is;

Overwegende dat zij echter al de karakteristieken heeft van een losweg of exploitatieweg; dat de akten van eigendomsoverdracht geen bepaalde eigenaar van die steeg aanduiden, zoals hoger wordt uiteengezet — de laatste akte van Soest onjuist zijnde — maar dat zij door al de aanpalende eigenaars gebruikt wordt om toegang te krijgen tot de openbare weg, hetgeen door appellanten wordt toegegeven, wanneer zij erkennen dat het een losweg was voor de aanpalende hoven;

Overwegende dat een dergelijke weg vermoed wordt onverdeelde eigendom te zijn van al de aanpalende eigenaars; dat de medeëigendom voor gevolg heeft dat er van erfdiensbaarheid geen sprake kan zijn (A.P.R., trefwoord: Erfdiensbaarheden, afd. II en par 2; De Page, Droit Civil, tome VII, vol. II nr. 1279 in fine, Rb. Antwerpen 21-6-1955, Rechtsk. Weekblad, 1955-56, kol. 942);

Overwegende dat de gemeenschap van de weg ook voor gevolg heeft dat elk deel ervan medeëigendom is van al de medeëigenaars en dat in casu geïntimeerden medeëigenaars zijn van dat deel van de steeg dat paalt aan de eigendom van appellanten; dat een lijn getrokken op een plan volgens de as van een exploitatieweg, slechts een ideële scheiding aanduidt, welke niet overeenstemt met de werkelijke toestand in rechte;

Overwegende dat waar er geen sprake van erfdiens-

baarheid is er ook geen sprake kan zijn van verzwa- ring van erfdiensbaarheid en er alleen moet onder- zocht worden of geïntimeerden misbruik hebben ge- maakt van hun recht als medeëigenaars;

Overwegende dat een medeëigenaar de gemene zaak mag gebruiken en er van genieten volgens haar be- stemming, hetgeen in onderhavig geval betekent dat geïntimeerden de bedoelde weg mogen gebruiken als dusdanig maar dat zij b.v. er geen beplantingen op mogen doen; dat dit echter niet betekent, dat wan- neer een medeëigenaar de bestemming van zijn goed zou veranderen, hij geen gebruik meer zou mogen maken van de gemene weg voor de uitbreiding van zijn van bestemming veranderd goed;

Overwegende dat het een zeer natuurlijke evolutie is dat hoven, die voor meer dan een eeuw buiten de stadswallen lagen, thans geïncorporeerd zijn in de agglomeratie en nu niet meer als tuinen gebruikt wor- den, maar dat er garages op gebouwd worden;

Overwegende dat deze evolutie begonnen was lang voor dat appellanten hun eigendom aankochten; dat zijzelf in hun besluiten toegeven dat de genaamde Albert Jacquet reeds van in het begin van deze eeuw kleine nijverheden uitbaatte, waarvoor gebruik werd gemaakt van de bedoelde weg; dat deze uitbating ge- schiedde zonder enig protest van de medeëigenaars; dat men aan geïntimeerden niet kan ten laste leggen dat zij met die evolutie zijn meegegaan en dat alzo de stille hofsteeg in de loop der jaren minder rustig ge- worden is, zoals gans het leven minder rustig ge- worden is;

Overwegende dat het vermoeden van gemeenschap slaat op gans de breedte van de bedoelde weg;

Overwegende dat partijen geen opmerkingen maken nopens de onderzoeksmaatregel door de eerste rech- ter bevolen, betreffende het tweede punt van de eis;

Gelet op de voorschriften van de art. 2, 30 tot 37 der wet van 15 juni 1935, welke werden nageleefd;

*Om deze redenen:*

De Rechtbank, zetelende in graad van beroep, de zetel regelmatig samengesteld zijnde, uitspraak doen- de op tegenspraak, alle andere en tegenstrijdige be- sluiten als ongegrond verwerpend, verklaart het beroep ontvankelijk doch ongegrond;

Bekrachtigt het bestreden vonnis in al zijn be- schikkingen;

Verwijst de zaak terug naar de eerste rechter voor verdere behandeling;

Veroordeelt appellanten in de kosten van beroep.

## KRIJGSRAAD TE VELDE A

26 juni 1962.

Voorzitter: Lt.-Col. Schwarz.

Plaatsvervangend Burgerl. Rechter: J. Dautricourt (Brussel).

Substituut-Krijgsauditeur: Lode de Wilde.

Advokaten: Mtrs A. Kempinaire (Kortrijk), en R. Bas (Hasselt).

**Besluitwet van 14 november 1939, Art. 8. — Opzet- telijk iemand tot dronkenschap brengen, wat de dood voor gevolg heeft. — Zedelijk element: alge- meen opzet.**

*Art. 8 van de besluitwet van 14 nov. 1939 vereist het algemeen opzet als moreel element van het misdrijf en niet het bepaald opzet iemand anders tot dron-*

*kenschap te brengen. Het volstaat dat de dader in strijd met de wet een schuldige handeling heeft gesteld en hierbij het noodzakelijk gevolg dat onvermijdelijk uit deze daad moest voortvloeien en er onafscheidbaar mede verbonden is, heeft aangenomen.*

O.M. t/V.D.W. en C...

**Conclusies van het Openbaar Ministerie in zake :  
V. D. W. en C. M. — Not. 2150/C.4/1962.**

Aangezien door de debatten en het onderzoek de materialiteit van het misdrijf voorzien bij artikel 8 van de besluitwet van 14 november 1939 bewezen is; dat namelijk V. D. W. en C., soldaat V. E. tot drinken hebben aangezet; dat V. E. hierdoor tot dronkenschap werd gebracht vermits er een alcoholhemie van 4, % in zijn lichaam werd vastgesteld; dat deze dronkenschap zijn dood voor gevolg heeft gehad zoals vastgesteld werd in het lijkschouwingsverslag;

Aangezien dient nagegaan of het zedelijk element van het misdrijf zoals wordt bepaald in artikel 8 van de besluitwet van 14 november 1939 eveneens bewezen is;

Aangezien het bedoelde artikel 8 strafbaar stelt « hij die opzettelijk iemand anders tot dronkenschap heeft gebracht »;

Aangezien derhalve de vraag zich stelt of het algemeen opzet dan wel het bepaald opzet vereist is, in welk geval het openbaar ministerie er toe gehouden is te bewijzen dat betichten de wil hadden van het resultaat namelijk V. E. tot dronkenschap te brengen. Dat de betichten dit loochenen.

Aangezien de klassieke rechtsleer en rechtspraak terzake menen dat het algemeen opzet stilzwijgend immer vereist is in het strafwetboek en dat evenwel de uitdrukking van opzet door woorden zoals « wetens — vrijwillig — met opzet — met kennis — opzettelijk » niets anders beduidt dan het onderlijnen van een onderscheid tussen feiten die zowel kunnen begaan worden op een vrijwillige als op een onvrijwillige wijze en dat derhalve alleen wordt onderlijnd dat strafbaar zijn de resultaten die op vrijwillige wijze werden bekomen in tegenstelling met hetzelfde resultaat dat op een onvrijwillige wijze, t.t.z. door gebrek aan vooruitzicht of voorzorg, is bekomen. (Trousse Dr. Pénal nr 2405 — Constant pr. gen. T 1 nr 126).

Aangezien dus deze uitdrukking « opzettelijk iemand anders tot dronkenschap brengen » beduidt dat zal strafbaar zijn hij die met algemeen opzet iemand anders doet drinken tot er dronkenschap uit voortvloeit, t.t.z. het toch doet, wetende nochtans dat het feit strafbaar is gesteld door de wet; dat iedereen immers verondersteld is de wet te kennen.

Aangezien bewezen is dat betichten vrijwillig en bewust hebben gehandeld en wel degelijk — de feiten per se bewijzen het — het opzet hadden, door V. E. een hoeveelheid alcohol te laten drinken en hun opzet in daden hebben omgezet onder vorm van een weddenschap « om ter vlugst drinken », uitgevoerd met korte drank geserveerd in grote glazen.

Aangezien deze stelling nog bevestigd wordt door een vergelijking met artikel 9 van dezelfde wet dat strafbaar stelt zij die een uitdaging tot drinken voorstellen wanneer de uitdaging dronkenschap bij een of meer wedders veroorzaakt heeft, zonder nochtans de bij artikel 8 bedoelde gevolgen teweeg te brengen. Dat het inderdaad onlogisch zou zijn te denken dat een weddenschap zonder gevolgen strafbaar zou gesteld zijn terwijl diezelfde weddenschap met dodelijke afloop, zoals in casu, geen strafbaar feit zou uitmaken.

Dat dezelfde redenering ex absurdo, geldt door artikel 6 te vergelijken met artikel 8; dat immers artikel 6 strafbaar stelt het feit van een persoon te doen drinken totdat hij kennelijk dronken is zonder andere gevolgen en dat derhalve hetzelfde opzet vereist is — namelijk algemeen opzet — door artikel 6 en artikel 8. (Cass. 26.2.1952, pas. 1951-1-421).

Aangezien het al dan niet bewust zijn van de mogelijke gevolgen, in casu dronkenschap met dodelijke afloop, dan ook geen door de wet subjectief zedelijk vereiste is, maar een objectieve verzwarende omstandigheid.

Aangezien evenwel sommige auteurs, menen dat de uitdrukking « opzettelijk » een door het openbaar ministerie te bewijzen nastreven van het resultaat in hoofde van betichte, vereist. (Legros, L'élément moral dans les infractions n. 129).

Maar aangezien deze theorie, hoe belangrijk ook, tot heden niet in de rechtspraak schijnt doorgedrongen te zijn en de rechtsleer zich nog steeds aan de klassieke theorie houdt zoals hierboven uiteengezet.

Aangezien dus het zedelijk element van het misdrijf bewezen is.

*Om deze redenen behage het de Krijgsraad :*

rechtdoende : de conclusiën van het Openbaar Ministerie in te willigen en betichten te veroordelen als naar rechte.

Te velde, de  
Voor de Krijgsauditeur,  
De Substituut,  
Lode De Wilde.

**Vonnis**

Gehoord ter openbare terechtzitting van heden, 26 juni 1962, de heer Lode De Wilde, Substituut-krijgsauditeur, in de uiteenzetting der zaak en zijn voorredingen;

Gehoord de betichten in hun ondervraging;

Gehoord de getuigen in hun verklaring;

Gehoord de betichten in hun uitleg;

Gehoord meester Kempinaire André, advocaat der balie van Kortrijk, namens V. D. W. voornoemd, in zijn middelen, vervat in een nota welke gevoegd werd bij de stukken van het dossier;

Gehoord meester Bas Raoul, advocaat der balie van Hasselt, namens C. M. voornoemd, in zijn middelen, vervat in een nota die gevoegd werd bij de stukken van het dossier,

*In rechte :*

Overwegende dat sommige auteurs voorhouden dat door de uitdrukkingen « wetens en willens » of « opzettelijk », die de wetgever in bepaalde artikelen van de strafwet gebruikt — zoals in het artikel waarvan inzake de toepassing wordt gevorderd — hij de eis stelt dat de dader het gevolg van zijn daad bepaald heeft gewild (cfr. Legros R.: l'élément moral dans les infractions, nr 129); dat het opzet dus bepaald zij; maar dat deze stelling tot nu toe, in de rechtspraak, weinig ingang heeft gevonden;

Overwegende dat, behoudens deze schrijvers, de rechtsleer en de rechtspraak in deze zin gevestigd zijn dat, door deze uitdrukkingen, de wetgever alleen maar uitdrukkelijk, in hoofde van de dader, het algemeen opzet vereist dat de essentiële voorwaarde is voor het bestaan van elk misdrijf. (Trousse P.E., Traité de Dr. Pénal nr 2405; Constant J. Manuel du Droit Pénal, Principes généraux nr 126);

Dat het vermeld algemeen opzet ook bestaat in het geval waar de dader, in strijd met de wet, bewust,

een schuldige handeling heeft gesteld en hierbij het noodzakelijk gevolg dat onvermijdelijk uit deze daad moest voortvloeien en er onafscheidbaar mede verbonden is, heeft aangenomen;

Overwegende dat de betichten dus te vergeefs inroepen dat, in rechte, het bepaald opzet om V. E. tot dronkenschap te brengen, de voorwaarde is van het bestaan van het misdrijf; en tevens te vergeefs loochenen dat zij de bewuste wil hadden om het slachtoffer tot dronkenschap te brengen;

Overwegende dat C. verder ook, tevergeefs, het p.v. van lijkschouwing en de daarop volgende meting van het alcoholgehalte in het bloed van het slachtoffer in twijfel trekt;

Dat wanneer niemand kan betwisten dat de dood van het slachtoffer het rechtstreeks gevolg van zijn bovenmatig drinken is geweest, het voor het bewijs van de betichting als vrij onverschillig voorkomt te weten, of dat slachtoffer aan te hoge concentratie van alcohol in het bloed of aan verstikking in zijn eigen braaksel is gestorven;

Overwegende dat in België het onderzoek geheim is;

Dat overigens geen enkele wettekst of regel van de rechtspleging voorschrijft dat de verdachte tot de lijkschouwing van het slachtoffer zou toegelaten of uitgenodigd moeten worden; wanneer, tegen zijn tegenwoordigheid, bij dit akelig schouwspel, de meest ernstige bezwaren kunnen ingebracht worden;

*In feite:*

A) A.D.W. E.:

Overwegende dat het uit de gegevens van de bundel en uit het onderzoek ter terechtzitting gebleken is;

1) dat benevens een paar flesjes bier voor ieder van zijn kamergenoten, V.d. W. twee flessen korte drank, namelijk een fles whisky en een fles gin, in de kamer heeft gesmokkeld;

2) dat hij de anderen en bepaaldelijk het slachtoffer V. E. tot het drinken van deze drank heeft uitgenodigd en deze laatste daartoe, wanneer hij eerst weigerde, bij de arm, in zijn groepje heeft geleid;

3) dat hij de roekeloze en dodelijke drankwedstrijd waar, tot driemaal toe bier- of cocoglazen gevuld werden met zijn whisky, zijn gin of een mengsel van beide, geledigd werden, niet alleen mogelijk heeft gemaakt, maar uitgelokt heeft door zijn uitnodiging en aangeemoedigd door het bekend feit dat hij eigenhandig het tweede glas geschonken heeft;

dat hij de wedstrijd kon en moest beletten; dat in dat verband het niet opweegt dat hij niet zelf het derde glas heeft geschonken zoals hij in zijn besluiten inroept;

Overwegende dat V.D.W. wist of moest weten dat zulk bovenmatig drankverbruik noodzakelijk tot de zwaarste dronkenschap van het slachtoffer moest leiden met al de daarmee onvermijdelijk gepaarde gevaren, zowel voor de anderen als voor deze, het slachtoffer zelf, al waren deze gevaren niet bepaald en als dusdanig onafhankelijk van zijn uitgesproken wil;

Dat hij dus plichtig is aan de hem ten laste gelegde betichting; maar dat, te zijnen gunste ruime verzachtende omstandigheden kunnen en moeten weerhouden worden en namelijk:

1) de afwezigheid van strafrechterlijke vervolgingen;

2) zijn zeer goede dienst bij het leger, wanneer deze tot de laatste dag toe volbracht was;

3) de onbezonnenheid en de roekeloosheid van de jeugd, de roes van het afzwaaien, ja zelfs zijn goede kameraadschap en zijn vrijgevigheid tegenover zijn

makkers, al was het voorwerp van deze vrijgevigheid bijzonder slecht gekozen;

4) de ganse sfeer van het drama, daar waar het blijkt dat al de manschappen van de kamer, samen, de misplaatste drinkersfierheid van V. E. hebben geprikkeld om hem tot de drinkwedstrijd uit te dagen;

Overwegende dat de bijzondere verbeurdverklaring dient bevolen te worden van de inbeslaggenomen flessen, eigendom van V.D.W., neergelegd ter griffie van de Krijgsraad alhier onder nr 76/62, en die gediend hebben tot het plegen van het misdrijf;

Overwegende dat aan de betichte V.D.W. toepassing dient gedaan van de beschikkingen betreffende de wet nopens het uitstel;

B. — C. M.:

Overwegende dat C. — op grond van de hierboven aangehaalde beginselen — dan alleen strafrechterlijk verantwoordelijk kon worden gesteld in geval het bewezen ware dat hij rechtstreeks V. E. tot de drinkwedstrijd had uitgedaagd;

Maar dat het enkele door hem bekende feit dat hij het tweede glas in zijn kamer is gaan halen — in het feitelijk verband van de zaak — bezwaarlijk als een uitdaging tot de drinkwedstrijd kan doorgaan;

Dat immers de krijgsraad reeds hierboven al de manschappen die in de kamer tegenwoordig waren, aansprakelijk stelt voor deze uitdaging en dat C. ook het slachtoffer had kunnen zijn van zijn bovenmatig drankverbruik;

Overwegende eindelijk dat niet kan worden verzwegen dat het slachtoffer V. E. ook een zekere schuld heeft aan zijn eigen ongeluk, door zijn misplaatste fierheid als drinkersbaas en door het feit dat hij waarschijnlijk zelf in het derde glas, het noodlottig mengsel van whisky en gin heeft geschonken;

Overwegende dat de betichting ten laste van C. niet ten genoegen van rechte bewezen is;

.....  
Het overige zonder belang.

## BIBLIOGRAPHIE

J. Kusters en C.W. Dubbink. — **Algemeen deel van het Nederlandse internationaal privaatrecht.** — Haarlem, de Erven F. Bohn N.V. — 1962. 936 blz.

Het bekend werk van Mr. J. Kusters, laatstelijk vice-president van de Hoge Raad der Nederlanden verscheen in 1917. Het heeft een zeer belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van het Nederlands internationaal privaatrecht, doch het is nu sedert lang verouderd en er was reeds meerdere malen gevraagd om een nieuwe bewerking, die het boek op de hoogte zou brengen van de tijd. Deze bewerking werd thans ondernomen door Mr. C.W. Dubbink, raadsheer in de Hoge Raad der Nederlanden, die aan het boek een belangrijke uitbreiding heeft gegeven en het volledig in overeenstemming heeft gebracht met de hedendaagse jurisprudentie.

De meningen van de bewerker zijn niet altijd volledig in overeenstemming met de opvattingen van Kusters en waar zich een tegenstelling voordoet wordt dit in het werk aangeduid. Er is echter geen onderscheid gemaakt tussen de oude en de nieuwe tekst en het thans verschenen boek vormt een doorlopend geheel.

De bewerker bevond zich voor een moeilijke probleem in verband met de bespreking der bepalingen van de eenvormige wet betreffende het internationaal privaatrecht.

recht. Deze wet zou vanzelfsprekend belangrijke wijzigingen in het thans bestaande stelsel invoeren, doch ze is nog steeds niet van kracht en het is, jammer genoeg, nog niet te voorzien dat zij spoedig in werking zal komen. De auteur heeft dan ook, volgens zijn mededeling in de inleiding « van de eenvormige wet melding gemaakt, indien haar wetenschappelijke waarde daartoe aanleiding gaf of wanneer het huidige Nederlandse recht in een van haar artikelen is neergelegd ».

Het boek omvat een uitvoerige historische inleiding en bespreekt dan de bronnen van het Nederlandse internationaal privaatrecht, de gedaante en werking der collisieregels, de kwalificatie, de herverwijzing, de verkregen rechten, de openbare orde, de wetsontduiking, de wederkerigheid, de vergelding, de vorm, het bewijs, het vreemdelingenrecht, het persoonlijk statuut, de nationaliteitsverwikkelingen, de woonplaats, de daden van koophandel, de rechterlijke bevoegdheid, en uiteindelijk de verschillende problemen betreffende de procedure, om te besluiten met een hoofdstuk over de diplomatieke en consulaire verplichtingen.

Het werk is overvloedig voorzien van verwijzingen naar de rechtspraak en talrijke concrete gevallen worden behandeld.

Vanaf de verschijning van dit werk kan gezegd worden dat het een van de klassiekers zal zijn op het behandelde gebied.

**M. Fontaine. — Les contrats de carburants. Relations juridiques entre sociétés pétrolières et distributeurs d'essence. — Faculté de droit de Liège. 1962. 109 blz.**

Het hier behandelde vraagstuk is voorzeker uiterst actueel en de contracten betreffende verdeling en verkoop van brandstoffen vormen een belangrijke sector in het economisch leven van deze dag. Het is de bedoeling geweest van de auteur een studie te maken van het levend recht dat zich ontwikkelt aan de hand van de praktijk en schrijver wijst er in zijn voorrede op hoe interessant het is de ontwikkeling van dit levend recht te volgen, zowel op het gebied der contracten met brouwerijen, als op dit betreffende de overeenkomsten aangaande brandstoffen.

De auteur onderscheidt twee typen van contracten naar gelang de plaats, waar de verkoop der brandstoffen gebeurt, al of niet het eigendom is van de petroleummaatschappij en hij onderzoekt dan achtereenvolgens al de modaliteiten van het contract van levering en van het contract van gerantie. Het laatste hoofdstuk bevat beschouwingen over het probleem der beperking van de verkoopplaatsen.

Dit voortreffelijk boekje, waarvoor Prof. Charley del Marmol een voorrede schreef, verscheen als deel buiten serie in de « Annales de la Faculté de droit de Liège ».

**L. Simont en J. Kirkpatrick. — Le remboursement des frais d'assistance par la personne secourue, ses débiteurs d'aliments et les tiers responsables. Commentaire de l'article 30 de la loi du 27 nov. 1891 sur l'assistance publique, modifié par la loi du 23 juin 1960. Préface de René Dekkers. — Brussel, Larquier, 1962, 67 blz.**

Er hebben zich heel wat betwistingen ontwikkeld rondom de toepassing en de interpretatie van het art. 30 der wet van 27 november 1891 op de openbare onderstand, waardoor de commissies gemachtigd worden terugbetaling te vorderen van de kosten besteed aan de hulpbehoevende personen, tegenover hen die tot alimentatie verplicht zijn.

De wet van 23 juni 1960, die dit bekend art. 30 heeft

gewijzigd, heeft nieuwe problemen opgeworpen en heeft niet alle vroegere betwistingen opgelost. Prof. Dekkers, die voor het werkje een inleiding schreef, onderstreept de voortreffelijke methode die door de auteurs gebruikt werd, de grondige analyse van de rechtsfiguren, die bij het onderwerp te pas komen en de diepgaande studie van de jurisprudentie van het Hof van Cassatie.

Het werk is dan ook heel wat meer dan een gewoon commentaar van een nieuwe wet; het vormt een juridische studie van betekenis.

## BALIELEVEN

### Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen

Dat Antwerpen een haven heeft, is wel bekend aan ongeveer iedere stads- en landgenoot. Maar hoe het nu eigenlijk staat met die haven, welke haar problemen zijn en hoe haar toekomst er uitziet, dat weten zeer velen nog al te weinig.

Aan deze onkunde meende de Conferentie te moeten verhelpen, en zij nodigde, om ons degelijk voor te lichten, de specialist uit die, als geen ander, de haven kent, haar dagelijks leven meeleeft niet alleen, maar ook dat leven leidt en er verantwoordelijk voor is : Mr. L. Delwaide, Volksvertegenwoordiger en Schepen van de haven.

Het werd een ongemeen succes ! Meer dan 160 magistraten en advocaten vulden, op 28 november j.l., de ruime conferentiezaal van het vorstelijk Huis Osterrieth.

De Voorzitter begroette de spreker van de avond in fijnzinnige en geestige bewoordingen. Met huivering had hij vernomen dat Mr. Delwaide geboren was te Rekem, vlak tegen de Nederlandse grens... « als de oeleveaar zich een paar meters vergist had, dan was U bij de concurrentie terechtgekomen ». Ook herinnerde Mr. Debergh er aan dat spreker de openingsrede hield in 1927 over het toen vlamwend onderwerp : « De staatsgreep van Benito Mussolini », en in 1935 een actieve en belangrijke rol speelde bij het vernederlandsen van het rechtsleven in Vlaanderen.

Dan nam de Heer Schepen het woord.

De haven is eigendom van de Stad, behalve de kaaien die aan de Staat toebehoren. Na de jongste oorlog werd de exploitatielast, te zwaar geworden voor de stad alleen, verdeeld tussen stadsbestuur en bedrijfsleven. Deze « gemeentelijke formule » acht spreker beslist de juiste. De meeste Noordzeehavens pascen dat stelsel toe en functioneren voordeliger en doelmatiger dan bijv. de Franse havens, door de Staat bestuurd, of Londen, beheerd door een autonoom lichaam (The Port of London Authority). Eén onontbeerlijke voorwaarde echter om het gemeentelijk systeem te doen slagen : goede verstandhouding en samenwerking tussen stadsbestuur en bedrijfskringen.

Typisch voor onze haven is haar sterk internationaal karakter : slechts 5 % van de hele scheepvaart behoort er tot de Belgische handelsvloot, die trouwens maar 0,45 % van de wereldvloot uitmaakt. Daarentegen voeren bijv. in Genua 60 % van de schepen de Italiaanse vlag. Zoals vroeger komt de Duitse vlag in Antwerpen weer vooraan met 18 %, gevolgd door Engeland met 16 % en Nederland met 13 %. Ook heeft Antwerpen veel vaste lijnen naar zowat 300 bestemmingen over de hele aardbol.

In belangrijkheid, die men bepaalt naar de goederen-tonnenmaat, bezet onze haven de vierde plaats na New York, Rotterdam en Londen. Hamburg werd nr. 5

sinds het, na de oorlog, een flink stuk van zijn hinterland verloor.

Het huidige havengebied beslaat 5.340 ha met een wateroppervlakte van 578 ha; kadelengte: 60 km en  $\pm$  600 kranen. Voor 1962 bereikt Antwerpen wellicht het recordcijfer van 18.000 inkomende schepen, bijna 50 per dag!

In 1965 wordt, boven de Kruisschans, de sluis in gebruik genomen die dan de grootste ter wereld zal zijn (thans zijn dat de zeesluizen van IJmuiden, voorhaven van Amsterdam). Met de vraag of dan ook de grootste oceaanreuzen door de Schelde zullen kunnen, duidde spreker op het belang van bagger- en andere normaliseringswerken die steeds onze grillige stroom beter bevaarbaar moeten maken. Tegenwoordig kunnen schepen van 47.500 ton de haven aandoen; de bedoeling is om dat op 70.000 ton te brengen.

Antwerpen telt 15.000 hoog gekwalificeerde havenarbeiders; hun lonen: 319 F per dag, 463 F per nacht en 608 F op zon- en feestdagen.

Voorts pleitte Mr. Delwaide voor toetreding tot de Euromarkt van Groot-Brittannië en de Scandinavische landen, want samen zouden wij dan 42 % van de wereldscheepvaart bezitten, wat ongetwijfeld ook het Antwerps goederenverkeer zou ten goede komen. Dat verkeer steeg met 80 % sinds 1950. Van heel de goederentratie nemen de Waalse industrieën 70 % voor hun rekening, zodat de Walen wel de beste klanten zijn van de eerste nationale haven.

Naast verscheidene andere gewichtige kwesties, te veel om er hier over uit te weiden, vernamen wij nog dat Rotterdam niet alleen nu maar al lang vóór de oorlog de Scheldestad overtrof. In veel hogere mate dan bij ons draagt het Rotterdams bedrijfsleven de exploitatiekosten van de haven; er zijn slechts 800 man stadspersoneel bij het havenbeheer betrokken, tegen 4.000 te Antwerpen. Ook telt de gemeente Rotterdam 750.000 inwoners, Antwerpen 250.000; dit verschaft aan de Maasstad een veel bredere belastingsbasis. Daarbij verbindt de open, vrije «Nieuwe Waterweg» Rotterdam met de zee over een afstand van nauwelijks 33 km; Antwerpen ligt ongunstiger. Ten slotte beseffen de Nederlanders in het algemeen beter het belang van hun eerste haven; zij zijn «Rotterdam-minded» en zeggen: «Wat goed is voor Rotterdam, is goed voor Nederland». Spreker besloot met de wens dat ook de Belgen in hun geheel zich sterker zouden bekommeren om het wel en wee van hun grote haven. Dat zij in Schepen Delwaide een kundig en enthousiast verdediger heeft gevonden, daarvan waren wel alle toehoorders, na dit boeiend betoog, overtuigd.

Daarop werden wij door de Directie van de N.V. Bank van Parijs en van de Nederlanden gul onthaald op een receptie in de stemmige en smaakvol ingerichte bar, nadat we eerst nog de rijke schilderijenverzameling van de Bank bewonderd hadden.

H. A.

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

## TIJDSCHRIFTEN

**Omnilegie**: jrg. 1962 - nr. 10:

Wetgeving.

**De Gemeente**: jrg. 1962 - nr. 11:

H. Pas, De artikelen 9 en 10 van de Militiewet, Vervroegde dienstneming en uitstel op morele gronden (1e deel).

**Bulletin van de Europese Economische Gemeenschap**: jrg. 1962 - nr. 9-10:

L. Mansholt, De gemeenschappelijke landbouwpolitiek is begonnen. — Inwerkingtreding van de overeenkomst tot oprichting van een associatie tussen de Europese Economische Gemeenschap en Griekenland. — Draagwijdte van de in de loop van de laatste maanden op het gebied van het gemeenschappelijk landbouwbeleid getroffen maatregelen. — Wijziging van de hoogte van de douaneheffing met betrekking tot het veredelingsverkeer. — Toetreding van derde landen tot de E.E.G. — Associatie van derde landen met de Gemeenschap. — Werkzaamheden van de Gemeenschap. — Instellingen en organen.

**Nederlands Juristenblad**: jrg. 1962 - nr. 42:

Redactie, Prinses Wilhelmina. — R. D. Kollewijn, De Nationaliteit van de gehuwde vrouw. — R. Crinice Le Roy, Het mandaat van artikel 8 Statuut. — A. Blom, Sneller Recht (speciaal in aanrijdingszaken). — H. J. Pabbruwe, Het nieuwe Burgerlijke Wetboek.

**Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-amt en Registratie**: jrg. 1962 - nr. 4745:

S. Gerbrandy, Wat is goede trouw? — Tijdschriften-overzicht door Prof. J. M. Polak: Rechtsgeleerd Magazine Themis, jrg. 1960 en 1961 (I).

**Bestuurswetenschappen**: jrg. 1962 - nr. 6:

G. J. Wiarda, Administratieve rechtspraak in perspectief. — J. C. Somer, Jurisprudentie-overzicht betreffende het College van beroep voor het bedrijfsleven over 1961. — J. T. van Stegeren, Autonomie en zelfbestuur. Vergelijkingen tussen Nederlands en Belgisch gemeenterecht.

**Journal des Tribunaux**: jrg. 1962 - nr. 4382:

Le centenaire de la Conférence libre du Jeune Barreau de Liège. Discours de: Mr. R. Thiry, Mr. R. Janne, Mr. J. Thevenet, M. Pierre Vermeylen et M. P. Clerdent.

**Revue Générale des Assurances et des Responsabilités**: jrg. 1962 - nr. 34:

Rechtspraak.

**Jurisprudence du Port d'Anvers**: jrg. 1962 - nr. 9-10:

Abordage. — Affrètement maritime. — Procédure. — Responsabilité. — Etude doctrinale. — Bibliographie.

**Recueil Dalloz**: jrg. 1962 - nr. 40 (Paris):

R. Meurise, Le déclin de l'obligation in solidum.

**La Revue Administrative**: jrg. 1962 - nr. 89 (Paris):

G. Liet-Veaux, L'Ordre des architectes. — R. Schowb, La Recherche Technique et le Ministère de l'Industrie. — G. Thuillier, Economie et Société dans la pensée de Le Play en 1844. — J. de Lanversin, L'appel comme d'abus dans la jurisprudence du Conseil d'Etat (III). — J. Richard, Indemnisation du fonctionnaire victime d'accident de service. — L. Lucain, Sur les subalternes.